

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับปฐมวัย
ในโรงเรียนที่ใช้แนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอ เอมีเลีย

การนำเสนอผลการวิจัยในบทนี้ เป็นการเสนอรายงานภาพรวมของการจัดสุนทรียศึกษา สำหรับปฐมวัย ในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้งสองโรงเรียน จากการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ส่วนในแต่ละ โรงเรียนประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การสังเกตกิจกรรมภายในชั้นเรียน กิจกรรมศิลปะ และ กิจกรรมพิเศษ และจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครูประจำชั้น 1 คน และครูศิลปะ 1 คน วิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ
2. การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาเรกจิโอ เอมีเลีย

1. การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ

“การศึกษาวอลดอร์ฟมีเป้าหมายที่จะนำเสนอความมุ่งหมายในชีวิตมนุษย์ และการยอมรับชีวิตอย่างที่เป็น ดังนั้นจึงไม่กำหนดเจาะจงว่าคุณจะต้องตัดสินใจจัดอะไรบ้างลงในบทเรียนหนึ่งบท เนื่องจากการกำหนดเช่นนั้นอาจทำให้บทเรียนไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายของการศึกษาวอลดอร์ฟ ในระดับอนุบาลก็เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมาย”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูสอนกิจกรรมเคลื่อนไหว (ยูริธมี) 14 ก.ค. 2547)

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษา วอลดอร์ฟ มีความเกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของชีวิตที่ดึงามของมนุษย์ และการพัฒนาความเป็นมนุษย์ตามความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ปรัชญา โดยมุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ใน 3 ส่วนที่บูรณาการกันอยู่คือ

1. มุ่งพัฒนาความเป็นศิลปะในการเป็นมนุษย์ ในส่วนของความเป็นปัจเจกชน ผ่านการทำงานบ้าน เล่นสร้างารรคอิสระ กิจกรรมปั้นขี้ผึ้ง กิจกรรมระบายสีน้ำ และกิจกรรมระบายสีเทียน
2. มุ่งพัฒนาความเป็นศิลปะในการอยู่ร่วมกัน ในส่วนของการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ ผ่านการจัดสิ่งแวดล้อมที่งดงาม และบรรยากาศที่เป็นมิตรภายในโรงเรียน
3. มุ่งพัฒนาความศิลปะในความเป็นมนุษยชาติ ในส่วนของการเป็นมนุษยชาติร่วมสากลจักรวาลเดียวกัน หรือโลกธรรมชาติเดียวกัน ผ่านการกำหนดเนื้อหาของบทเรียนทั้งหมดในแต่ละวัน แต่ละสัปดาห์ แต่ละเดือน และในแต่ละปีการศึกษา

ศิลปะในความเป็นมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นปัจเจกชน มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์ที่งดงาม ผ่านการทำงานบ้านอย่างมีศิลปะ เล่นสร้างสรรคอิสระ กิจกรรมปั้นขี้ผึ้ง กิจกรรมระบายสีน้ำและกิจกรรมระบายสีเทียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นอิสระ ซึ่งผู้บริหารและครูเชื่อว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญที่เด็กจะได้ทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ต่างๆ ด้วยศักยภาพภายในของตนเองอย่างอิสระผ่านการเล่น

งานบ้าน อุปนิสัย และรสนิยมอันปราณีต

ผู้บริหารและครูเชื่อว่าในช่วงการทำงานบ้านเป็นช่วงเวลาที่สำคัญสำหรับเด็ก เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับงานที่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ ผ่านการเลียนแบบการดำเนินชีวิตจากครู ครูกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กว่า

“เด็กได้เห็นครูทำงานอยู่ บางที่อาจจะไม่ต้องไปดึงเขามา
ถอนหญ้า ซึ่งเขาไม่ต้องการหรอก เขาอยากจะวิ่งเล่น แต่เขาก็ซึมซับ
ได้ว่าเราทำอะไรอยู่ เขาดูว่าเรารักผักจริงๆ หรือเปล่า”

“เราทำอะไรเด็กเขาก็จะได้ภาพอีกแบบหนึ่ง ถ้าเราไปยืนจับ
กลุ่มคุยกันเด็กก็ได้ภาพอะไรอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมันก็ไม่ได้เป็นผลดี
กับการเลียนแบบของเขา”

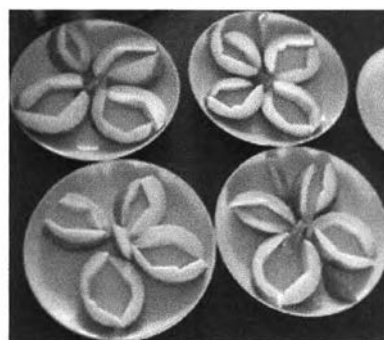
(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 12 ก.ค. 2547)

การทำงานบ้านในช่วงเช้าขณะที่เด็กๆ กำลังเล่นกันอยู่ในห้องเรียน มีเด็กบาง
คนที่กำลังช่วยครูทำงานบ้านต่างๆ เป็นการพลัดเวรกันทำทุกวัน ตลอดทั้งเดือน โดยครูจัดเวรเป็นคู่
ซึ่งครูและเด็กสามารถจดจำคนที่เป็นเวรในแต่ละกิจกรรมได้เป็นอย่างดี โดยที่ภายในห้องเรียนไม่
ได้มีการทำป้ายแสดงการจัดเวรใดๆ ไว้ เวรที่ครูกำหนดในการทำงานบ้านต่างๆ ประกอบไปด้วย
เตรียมของว่างเช้า ประกอบไปด้วย เตรียมผลไม้ และเตรียมเครื่องดื่มสมุนไพร ล้างจานและแก้วน้ำ
ในการรับประทานอาหารว่าง บีบยาสีฟันให้เพื่อน แจกผ้ากันเปื้อน เสริฟอาหารและช้อนล้อม
กวาดพื้น ถูพื้น และทิ้งขยะ

การเตรียมอาหารว่างตอนเช้า ส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้ชาย ครูและเด็กช่วยกันเตรียม
อาหารว่าง ซึ่งเป็นน้ำผลไม้ และผลไม้ เทน้ำผลไม้ใส่แก้วที่เรียงอยู่ในถาดพร้อมเสิร์ฟ ล้างผล
ไม้ หั่นผลไม้ เรียงใส่จานอย่างสวยงาม เหมือนกันในทุกๆ สัปดาห์ เช่นเดียวกันกับรายการอาหาร
กลางวัน ที่ครูและเด็กๆ จดจำได้ดี

ภาพที่ 1 ครูและเด็กช่วยกันเตรียมของว่าง

ภาพที่ 2 การจัดวางผลไม้

การจัดแจกันดอกไม้ ทุกเช้าครูและเด็กช่วยกันเก็บดอกไม้ที่พบในสวน ซึ่งในแต่ละ
สัปดาห์ก็จะได้พบดอกไม้ที่แตกต่างกัน ครูและเด็กเสียบดอกไม้ที่บ้านเดิมที่แล้วแต่ตั้งในตะกร้า
นำขึ้นมาบนชั้นเรียน นำแจกันทุกจุดในห้องมาเปลี่ยน โดยไม่มีการซื้อดอกไม้มาเพื่อจัดแจกัน

ภาพที่ 3 ครูและเด็กช่วยกันจัดแจกัน

ภาพที่ 4 การจัดแจกันบนโต๊ะอาหาร

การเสิร์ฟอาหารและช้อนส้อม ครูได้กำหนดรูปแบบการเสิร์ฟอาหารไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ โดยครูให้เด็ก 2 คนช่วยกันเสิร์ฟคนละครึ่ง และกำหนดทิศทางกรเดินของเด็กทั้งสองคนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งนอกจากเด็กจะได้เรียนรู้การทำงานบ้านแล้ว เด็กยังได้ซึมซับความงดงามจากสิ่งต่างๆ และเทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการทำสิ่งต่างๆ เช่น การเก็บดอกไม้ควรเก็บในตอนเช้า หรือการเสิร์ฟอาหารต้องเข้าทางด้านขวามือ และกล่าวคำขอบคุณเมื่อรับสิ่งของ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นศิลปะที่ครูปลูกฝังควบคู่ไปหน้าที่ที่สำคัญต่างๆ

เล่นอิสระ จินตนาการที่สร้างสรรค์

“การเล่นอิสระ (Free play)” หรือ “การเล่นสร้างสรรค์ (Creative play)” ทั้งสองคำนี้มีเกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ การเล่นอิสระเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งข้อมูลจากเว็บไซต์ของโรงเรียนได้กล่าวถึงการเล่นไว้ว่า

“การเล่นอิสระ มีความสำคัญมาก เพราะเป็น ‘เวลาทอง’ ที่เด็กๆ จะกลั่นพลังจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์เชื่อมโยงความรู้สึกผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ลึกภายในใจไปสู่การเห็นคุณค่าและการเกื้อกูลกันของสรรพสิ่ง”

(ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารของโรงเรียน)

ผู้วิจัยพบว่า การเล่นอิสระ คือการที่เด็กสามารถนำของเล่น หรือโต๊ะ เก้าอี้ในชั้นมาเป็นของเล่นของเด็กได้อย่างอิสระ สามารถนำมาเล่นได้ในทุกบริเวณของห้อง ไม่มีการจำกัดพื้นที่การเล่นของเด็ก และของเล่นที่เด็กเล่น เป็นของเล่นที่มีความซับซ้อนน้อย เพื่อเปิดรับกับจินตนาการของเด็กได้มาก เนื่องจากเป็นของเล่นที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติ ที่ไม่ได้ผ่านการแปรรูป

ใดๆ จึงทำให้เด็กๆ มีอิสระในการใช้จินตนาการ และสร้างสรรค์ได้มาก เช่นเดียวกันกับตุ๊กตาที่มีรายละเอียดของใบหน้าน้อย หรือไม่มีรายละเอียดของใบหน้าเลย

การเล่นสร้างสรรค์ของเด็ก คือ เด็กสามารถใช้จินตนาการเปลี่ยนแปลงสิ่งของต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย แก้วที่ใช้นั่งของเด็กๆ ถูกเปลี่ยนเป็นรถยนต์ เมื่อบางแก้วสองตัวหันเข้าหากัน ส่วนแก้ว 5-6 ตัวเมื่อนำมาเรียงต่อกัน กลายเป็นรถไฟ หรือ ทัศนจรรย์สำหรับนั่งชมการแสดงละครของเพื่อน และเมื่อเด็กลงไปนั่งในกระดัง และในมือถือไม้อันหนึ่ง กระดังนั้นก็กลายเป็นเรือพายตามความคิดของเด็ก นอกจากนั้นยังสังเกตเห็นการเล่นเลียนแบบการออกร้านขาย การเล่านิทานของครู และการทำอาหาร

ปั้นขี้ผึ้ง จากมโนภาพสุรูปทรง

กิจกรรมปั้นขี้ผึ้งเป็นกิจกรรมประจำวันจันทร์ เริ่มขึ้นหลังจากการทำกิจกรรมทักทายวันใหม่จบลงแล้ว เด็กนั่งกันเป็นวงกลม คือจับมือกันเป็นวงกลมแล้ว ครูประจำชั้นลุกขึ้นไปหยิบผ้า ผ่ากระดานไม้อัด และท่อนไม้ จากมุมของเล่นมาวางไว้ตรงกลาง ในวงกลมที่เด็กนั่งล้อมวงกันอยู่ ครูหยิบขวดโหลแก้วใสขึ้นมาเปิดฝาออก ข้างในมีขี้ผึ้งก้อนเล็กสีชมพูบรรจุอยู่เต็มขวด แล้วหยิบขี้ผึ้งแต่ละก้อนเดินแจกเด็ก ในขณะที่เด็กนั่งรอขี้ผึ้งนั้น เด็กๆ ทำมือเป็นดอกบัวตูม เมื่อครูส่งขี้ผึ้งให้ เด็กๆ ทำมือเป็นดอกบัวที่แย้มบานออก ให้ครูใส่ขี้ผึ้งลงในดอกบัว แล้วปิดกลับเหมือนเดิม ครูเดินแจกแต่ละคนจนครบ แล้วก็กลับมาที่นั่งเดิม แล้วครูก็นั่งสงบนิ่งก่อนที่จะร้องเพลงขึ้นว่า

“ขี้ผึ้งก้อนน้อย	เขานอนหลับอยู่
ดูสิดู สีจ๊ะ เด็กน้อย	แง้มประตูปเบา เบา
เขานั่นนอนหลับอยู่	เฮ้อ! อุ่น อุ่น อุ่น
หมูนมมือ หมูนมมือ กันหน้อย	บีบ บีบ นวด นวด กันหน้อยสีจ๊ะ
มาเรามาแบ่งฝัน บันสุข”	

ครูและเด็กๆ ร้องเพลงและแสดงท่าทางประกอบเพลงไปพร้อมๆ กัน เมื่อร้องเพลงจบ ทั้งครูและเด็กต่างลงมือปั้นขี้ผึ้งกันอย่างตั้งใจ ผู้ที่ปั้นเสร็จก่อนนำผลงานของตนเองไปวางในตำแหน่งที่ตนพอใจ ตรงที่ครูได้จัดเตรียมไว้ให้แล้วนั้น เมื่อทุกคนปั้นเสร็จแล้ว ทำให้มีผลงานของเด็กๆ จัดวางอยู่ในที่ที่ครูจัดเตรียมไว้ให้เต็มไปหมด รวมทั้งผลงานการปั้นของคุณครูด้วย หลังจากนั้นครูเล่านิทาน โดยเริ่มจากการจุดเทียน และมองหาตัวละครจากผลงานการปั้นของเด็กเป็นตัวเริ่มต้นในการดำเนินเรื่อง และนำไปสู่เรื่องราวทั้งหมดในนิทาน ที่มีผลงานทุกชิ้นของเด็กเป็นตัว

ละครในนิทานเรื่องนั้นๆ ด้วย ซึ่งครูต้องใช้ความสามารถในการแต่งนิทานขึ้นในขณะนั้นทันที หลังจากที่คุณเล่านิทานจบ ครูนำผลงานทั้งหมดมาจัดวางไว้บนโต๊ะให้เด็กๆ ได้ชื่นชมกัน

ภาพที่ 5 ครูและเด็กร้องเพลงและแสดงท่าทางประกอบเพลง

ภาพที่ 6 เด็กกำลังบันทึกเสียง

ภาพที่ 7 ครูและเด็กจัดวางผลงานของตน

ภาพที่ 8 ครูกำลังเล่านิทานจากผลงานการปั้น

ระบายสีน้ำ ลีลาสีสันอันรื่นรมย์

ในช่วงเช้าของวันพฤหัสบดี เมื่อเด็กๆ มาถึงห้องและกำลังเล่นอิสระกันอยู่ ครูเรียกกลุ่มเด็กโตมาประมาณ 2-3 คน มาช่วยกันเทแบ่งสีจากสีน้ำที่ครูผสมใส่ขวดไว้ ลงในขวดแก้วเล็กๆ สำหรับเด็ก 5-6 คน คนละ 3 สี คือสีแดง สีน้ำเงิน และสีเหลือง ในขณะที่เด็กกลุ่มหนึ่งกำลังเตรียมสีอยู่นั้น ครูเรียกเด็กอีกกลุ่มหนึ่งมาช่วยกันเตรียมพื้นที่ จัดโต๊ะ เก้าอี้ให้พร้อม และเตรียมอุปกรณ์ด้วย ได้แก่ ขวดโหลแก้วใส่น้ำสำหรับล้างพู่กัน พู่กันหัวแบนเบอร์ 12 ผ้าขนหนูเปียกเล็กๆ สำหรับเช็ดพู่กัน และแผ่นพลาสติกสำหรับวางรองด้านหลัง อุปกรณ์ทุกอย่างจัดวางในตำแหน่งที่เหมาะสม เป็นระเบียบ สวยงาม เมื่อเตรียมอุปกรณ์ทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ครูเรียกเด็กมาเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละ 5-6 คน แล้วแต่จำนวนที่ครูได้จัดเตรียมที่ไว้ให้ มานั่งที่โต๊ะแล้วครูมอบหน้าที่ให้เด็กคนหนึ่งเป็นคนเดินแจกพู่กันให้กับเพื่อนๆ ที่กำลังทำมือเป็นดอกบัวรอบพู่กันอยู่ หลังจากที่ได้พู่กันครบทุกคนแล้ว จึงแจกกระดาษ เป็นกระดาษ 100 ปอนด์ อย่างหยาบ ที่เหมาะสำหรับงานระบายสีน้ำ เพราะมีคุณสมบัติในการซึมซับน้ำได้ดี กระดาษที่เตรียมไว้มีขนาดประมาณ A3 มุมทั้งสี่มุมถูกตัดให้โค้งมน ครูนำกระดาษที่ละแผ่นไปผาน้ำ แล้วส่งให้เด็กคนที่เคยเป็นแจกพู่กันนำไปวางลงบนแผ่นพลาสติก แล้วใช้ฟองน้ำ ลูบไปบนแผ่นกระดาษ เพื่อซับน้ำส่วนเกินออกไป ทำเช่นนี้จนครบตามจำนวนเด็ก แล้วครูจึงรอดูเด็กให้พร้อมจึงค่อยจุดเทียนที่อยู่กลางโต๊ะ และหยิบพู่กันที่เหลืออยู่ขึ้นมาถือไว้ในมือข้างหนึ่ง แล้วเริ่มร้องเพลง พร้อมทั้งแสดงท่าทางประกอบโดยใช้พู่กัน

“สะพานสายรุ้งเรืองรอง ทาบทอดท้องฟ้าอำไพ
แต่มีสีเหลืองแดงนำเงินสดใส สายรุ้งในใจงดงาม”

ภาพที่ 9 เด็กกำลังเตรียมสี

ภาพที่ 10 ครูกำลังเตรียมกระดาษ

ภาพที่ 11 เด็กกำลังแจกพู่กัน

ภาพที่ 12 ครูกำลังนำร้องเพลง

ภาพที่ 13 เด็กกำลังมีอธิบายสีน้ำ

วาดภาพสีเทียน เส้นสายรูปร่าง จากความคิดอันบรรเจิด

กิจกรรมวาดภาพระบายสีมักเกิดขึ้นจากการที่เด็กๆ เดินมาขอครูว่า “อยากวาดรูป” พร้อมกับในมือที่ถือกระดาษที่ใส่สีเทียน ครูก็จะจัดเตรียมพื้นที่และแจกกระดาษขนาด A3 ให้เมื่อจัดพื้นที่ให้เรียบร้อยแล้ว เด็กๆ จะนั่งในที่ที่ครูจัดไว้ให้ และลงมือวาดภาพทันที ในการวาดภาพครูไม่ได้กำหนดหัวข้อใดๆ ในการวาด เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กวาดภาพได้อย่างอิสระ และครูไม่ได้เดินสำรวจเด็กๆ ขณะที่เขาวาดภาพ และไม่มีมีการซักถามเด็กเกี่ยวกับภาพที่เด็กๆ วาดเลย ผู้วิจัยได้สอบถามครูเกี่ยวกับแนวคิดในการทำกิจกรรมวาดภาพระบายสีนี้ว่า ครูไม่ตั้งหัวข้อใดๆ ครูไม่ถามเกี่ยวกับภาพที่เด็กวาด เพราะในชั้นเรียนที่คละอายุ สำหรับเด็กเล็กๆ (3-4 ปี) นั้น ในการซักถามเกี่ยวกับภาพที่เด็กวาดนั้น เป็นการไปกระตุ้นความคิดของเด็กมากเกินไป เพราะสิ่งที่เด็กขีดเขียนออกมานั้น อาจไม่ได้ตั้งใจที่จะสื่ออะไรบางอย่างที่มีความหมาย แต่เป็นเพียงการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของเด็กมากกว่า ในขณะที่เด็กโต (5-6 ปี) มักพูดถึงงานของพวกเขาเอง และเมื่อนั้นเองที่ครูจึงบันทึกสิ่งที่เด็กพูดไว้ที่ด้านหลังของภาพ

ภาพที่ 14 เด็กกำลังวาดภาพระบายสี

ภาพที่ 15 การจัดวางสีเทียน

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นปัจเจกชนนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของ การอยู่ร่วมกัน และการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นมนุษยชาติในโลกธรรมชาติร่วมกันอยู่ไม่น้อย กล่าวคือ เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกันและการช่วยเหลือกัน หรือการเล่นด้วยกัน การรับประทานอาหารจากธรรมชาติ การเล่นของเล่นที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติ ที่มีสี ขนาด และรูปทรงที่แตกต่างกัน และการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มาจากธรรมชาติ

ศิลปะในความเป็นมนุษย์ร่วมสังคมเดียวกัน

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของ การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพภาพในตัวผู้เรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของสังคม มนุษย์ที่งดงาม ผ่านการจัดสิ่งแวดล้อมและการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อเด็ก และส่งเสริมให้เด็กเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ผู้บริหารกล่าวถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมว่า

“สุนทรียะสำคัญมาก โดยเฉพาะในอนุบาลสำคัญมาก เพราะว่าเด็กเล็กเหมือนกับเป็นตัวที่รับทุกอย่าง ดูดซึมทุกอย่างที่อยู่แวดล้อมเขา ไม่ว่าจะ เป็นผู้คน เป็นสภาพแวดล้อม เป็นเสียง เป็นทุกอย่าง เพราะว่าเขาเป็น sense organ สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบๆ เด็กจะต้องสวยงาม เด็กซึมซับอะไรเข้ามา โดยที่ไม่มีการกลั่นกรอง เพราะฉะนั้นทุกอย่างที่เข้ามากระทบกับเด็ก เขาจะรับไปทันที”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูใหญ่ 4 ก.ค. 2547)

ผู้บริหารมองว่าเด็กปฐมวัยเปรียบเหมือนอวัยวะรับสัมผัสที่ซึมซับทุกสิ่งรอบตัวโดยไม่มี การกลั่นกรอง สุนทรียศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่งดงามให้กับเด็ก ครูใน ฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่มีความใกล้ชิดกับเด็ก ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการจัด สุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ครูกล่าวถึงบทบาทของตนเองว่า

“สำหรับเด็กปฐมวัย ครูเป็นเสมือนเทวดา เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับครู ลักษณะการแต่งกาย น้ำเสียงและถ้อยคำของครู อารมณ์ของครู การเคลื่อนไหว อิริยาบถ ท่วงท่า อากัปกริยา ในการมอบสิ่งของให้แก่เด็ก ด้วยความรัก ความห่วงใย อากัปกริยาที่แสดงถึงความโกรธ สิ่งเล็กน้อย เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งหล่อหลอมสิ่งที่พัฒนาขึ้นมาภายในของเด็ก ด้วยตัว ของเด็กเอง”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูสอนกิจกรรมเคลื่อนไหว (ยูริธมี) 14 ก.ค. 2547)

ครูเป็นทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับเด็ก ทุกสิ่งที่ครูแสดงออกมีผลต่อเด็ก เด็กเคารพและวางใจ ในตัวครู การพัฒนาครูจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในโรง เรียนวอลดอร์ฟ สังเกตได้จากบรรยากาศภายในโรงเรียน ในช่วงเวลาหลังเลิกเรียน หรือวันหยุดสุด สัปดาห์ ครูและผู้ปกครองรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมศิลปะ(ปั้น วาดภาพ ระบายสี) กิจ กรรมศิลปะหัตถกรรม กิจกรรมเคลื่อนไหว (ยูริธมี) และกิจกรรมดนตรี เป็นการเปิดโอกาสให้ครูมี กิจกรรมในการพัฒนาตนเอง ผ่านกิจกรรมศิลปะที่หลากหลายอยู่เสมอ ครูกล่าวถึงความสำคัญ เกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกว่ามีผลซึ่งกันและกันว่า

“ทัศนคติของครูต้องประจักษ์แล้วว่าสิ่งนี้คือสุนทรียภาพ คือครูต้อง เข้าใจต้องมีความงามในตนเอง ถ้าเกิดว่าครูไม่ชอบเสียงเพลง จะไปร้อง เพลงได้อย่างไร ถ้าครูไม่ชอบวาดรูป เห็นภาพ เห็นสีน้ำแล้วรู้สึกไม่ชอบ เขา คงทำงานแบบต้องใช้ความงามไม่ได้”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 12 ก.ค. 2547)

สังคมที่งดงาม เป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับเด็ก ความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับผู้ ปกครอง ในส่วนของการร่วมมือกันพัฒนาเด็ก พัฒนาองค์กรร่วมกัน ความสัมพันธ์อันดีระหว่างพี่ และน้องในชั้นเรียนคนละอายุที่คอยช่วยซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อน และ

รวมไปถึงความเป็นมิตรภาพต่อกันในระดับนานาชาติ เนื่องจากทางโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญจากประเทศต่างๆ เข้ามาให้ความรู้แก่ครูและผู้บริหารในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และเข้าไปหากิจกรรมร่วมกับครูและเด็กๆ ในชั้นเรียนด้วย

การจัดสิ่งแวดล้อมผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทั้งดงามและมีความเป็นศิลปะที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก เพื่อสร้างบรรยากาศที่สงบและอบอุ่น ซึ่งเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบขึ้นภายในตัวเด็ก ผู้บริหารกล่าวถึงความสำคัญของการจัดสิ่งแวดล้อมว่า

“สุนทรียะทำให้เด็กมองเห็นความงามว่าในชีวิตนั้นมีความงาม เพราะฉะนั้นเวลาที่เขาอยู่ที่นี้ เขามองอะไรมองเห็นความงามที่มีอยู่ ความสุขก็เกิดขึ้น เขาก็อยู่อย่างมีความสุข ไม่ใช่ชีวิตเต็มไปด้วยอะไรก็ไม่รู้ เต็มไปด้วยสิ่งที่ร้ายๆ อย่างคนเราเห็นข่าวอาชญากรรม มีโน่นมีนี่ มันก็อยู่กับความกลัว ชีวิตก็จะไม่ค่อยเป็นสุข แต่ถ้าเรามีความรู้สึกว่า สิ่งแวดล้อมที่อยู่สภาพแวดล้อมของเรา มันมีสิ่งที่สวยงาม มันมีสิ่งที่ดี มันก็จะทำให้ข้างในเราเข้มแข็ง แล้วก็จะมีความรู้สึกต่างไปได้ ถ้ามีสุนทรียะ และอีกอย่างคือ ส่วนที่เราได้แน่นอนคือ ทำให้เราเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดีด้วย ไม่รู้เป็นอย่างไรสุนทรียะ (หัวเราะ) มันมีความสุข”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูใหญ่ 4 ก.ค. 2547)

ผู้บริหารใช้คำว่า “ข้างใน” เขาแข็งแรง ในการอธิบายผลของสุนทรียะที่มีต่อเด็ก ซึ่งสิ่งที่ผู้บริหารเรียกว่า “ข้างใน” นั้นมีผลต่อการดำเนินชีวิตของเด็ก ทำให้เด็กมีพลังในการต่อสู้กับอุปสรรค และทำให้เป็นคนมองโลกในแง่ดี

“จริงๆ แล้วในสังคมมันมีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี ข้างนอก สิ่งไม่ดีเยอะอยู่แล้ว ทีนี้มาในโรงเรียน เราก็พยายามทำช่วงเวลา ให้เป็นช่วงเวลาที่ดีสำหรับเขา ให้สิ่งดีๆ สำหรับเขา แล้วพอเขากลับไปอยู่ข้างนอก ก็ต้องไปเจอสิ่งที่เป็นโลกภายนอกตามปกติ ข้างในก็ไม่ใช่ว่าผิดปกติอะไร เพียงแต่เราพยายามจัดสิ่งที่ดีให้กับเขา เพราะฉะนั้นคิดว่ามันน่าจะสมดุลกัน ออกไปเขาก็สามารถแยกแยะได้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่สวย อะไรเป็นสิ่งที่ไม่สวย อะไรที่ดี อะไรที่ไม่ดี สามารถไปทำงานกับเด็กได้ เพราะว่าอยู่บ้าน เด็กก็โดนสภาพแวดล้อมอีกอย่างหนึ่ง ออกไปข้างนอกก็คืออีกแบบหนึ่ง”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูใหญ่ 4 ก.ค. 2547)

แสงสี ลีลา และท่วงทำนอง ในบรรยากาศ

การจัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณโรงเรียน จากทางเข้ามีที่จอดรถอยู่บริเวณด้านหน้าของโรงเรียน ถัดเข้ามาเป็นรั้วโรงเรียน ที่มีประตูเล็กๆ กั้นอยู่ทางด้านซ้ายเมื่อเดินผ่านประตูเข้ามา ทางด้านขวามือเป็นตึกอนุบาล มีบอร์ดสำหรับติดประกาศต่างๆ ของทางโรงเรียน และติดข้อความต่างๆ ด้วย กระดาษที่ตัดเป็นรูปวงกลม 3 วงวางซ้อนกัน เขียนคำกลอนที่ไพเราะ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ด้วยชอล์กสีอย่างสวยงาม กลอนเขียนว่า

ภาพที่ 16 ป้ายประกาศที่ตึกอนุบาล

“ ขอสถานที่ แห่งนี้ จงเปี่ยมด้วย
พลังช่วย เกื้อรัก สมัครสมาน
ขอปวงกิจ เปี่ยมความดี ปัญญาญาณ
อันเบิกบาน จากดวงจิต ที่มั่นคง
เพื่อมองเรา จักน้อมนำ สู่ลูกหลาน
อนุบาล อนุชน ผู้ผ่องใส
มีกายแกร่ง แรงกล้า เพื่อก้าวไกล
มีดวงใจ ที่หนักแน่น ด้วยความดี
มีความคิด ดุจดั่ง ประหนึ่งแก้ว
อันผ่องแผ้ว เจิดจรัส พิพิพัฒน์ศรี
ขอดวงใจ เด็กน้อย นั้นได้มี
พลังที่ พितักษช่วย และอวยชัย”

การนำเสนอบทกลอนให้ถ้อยคำที่ไพเราะ อ่านเข้าใจง่าย เนื้อหาของบทกลอน แสดงถึงการขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่ทุกคน ทั้งทางด้านจิตใจ และสติปัญญา ในการปกป้องดูแลเด็ก เพื่อให้เด็กมีร่างกาย จิตใจ สติปัญญาดี ซึ่งเป็นผลจากการประพันธ์ของผู้ปกครองท่านหนึ่งในโรงเรียน ที่ครูนำมาเขียนลงบนกระดาษทรงกลม รูปทรงเรขาคณิต ที่ถูกจัดวางให้เหลื่อมซ้อนกัน สามวง ทำให้เกิดเป็นรูปทรงธรรมชาติ (organic form)

อาคารเรียนอนุบาล ตั้งอยู่ด้านหน้าของโรงเรียน เป็นอาคารสี่มุมพุ่มอน พื้นผิวของอาคารให้ความรู้สึกเหมือนกับอาคารนี้ถูกปั้นขึ้นด้วยดินน้ำมัน คือลักษณะพื้นผิวของอาคารไม่ขรุขระมากเกินไป แต่ก็ไม่ใช่ผนังเรียบๆ ธรรมดาที่ให้ความรู้สึกที่บตัน มั่นคง แต่อ่อนโยนด้วยความรู้สึกจากสี่มุมพุ่มอน และเส้นโค้งที่เกิดจากโครงสร้างของอาคาร

ภาพที่17 อาคารอนุบาล

ภาพที่18 พื้นผิวที่ขรุขระและโครงสร้างที่โค้งมน

ห้องเรียนที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลมีชื่อห้องว่า "ห้องฟ้าใส" จากป้ายที่ครูเขียนไว้ อย่างสวยงามติดอยู่ที่หน้าห้อง และพบภาพที่ขึงฟ้าสดใสมีสายรุ้งพาดผ่าน ติดอยู่บนบริเวณกระจก ประตูห้อง เป็นผลงานศิลปะของครู ที่สัมพันธ์กับชื่อห้อง การจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ครูให้ความสำคัญกับบรรยากาศที่สงบ และหอมล้อมไปด้วยศิลปะ ครูใหญ่ให้เหตุผลว่า

*"มีเสียงเพลง มีศิลปะ เลยเกิดสุนทรียะขึ้น เพราะว่าเราสงบ
นิ่ง ชีวิตเราไม่เร่งรีบทำอะไร แล้วพอไม่รีบร้อน มันก็มีโอกาส มีเวลา
ที่จะให้ความงามต่างๆ ไม่ว่าจะ ความงามของศิลปะ หรือเสียงเพลง
เข้ามาอยู่ในตัวเรา"*

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูใหญ่ 4 ก.ค. 2547)

ครูใหญ่มองว่า บรรยากาศที่สงบ และหอมล้อมไปด้วยศิลปะ ทำให้เกิดประสบการณ์สุนทรียะขึ้นได้ ส่วนครูประจำชั้นกล่าวถึงบรรยากาศที่สงบว่า

*"ในช่วงที่ทำกิจกรรม จะมีบรรยากาศของความสงบอยู่ใน
ทุกๆ กิจกรรมอย่างเช่น กิจกรรมวงกลม เราจะมีความรู้สึกว่า เรา
ต้องเคารพในเพื่อนนั้นนะ เคารพในกิจกรรมที่เรา กำลังทำอยู่ บ๊น
ชีฝั่งก็ใช่ สีน้ำก็ใช่ ถ้าเกิดว่าเด็กไม่ได้นิ่ง เขาไม่ได้สงบ แล้วก็ไม่ได้มี
ความเคารพนบนอบกับสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ เขาทำได้ไม่ดี ทุกอย่าง
เลยมันต้องมีความเคารพอยู่ในนั้น งานทุกอย่างที่ทำได้รู้สึกว่าจะตั้ง
ใจจริงๆ บรรยากาศมันควรสงบ"*

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 12 ก.ค. 2547)

ผู้บริหารและครูประจำชั้นมีแนวคิดสอดคล้องกันว่า บรรยากาศที่สงบ ความเคารพนบในทุกอย่าง และการตั้งใจทำกิจกรรมต่างๆ ส่งผลดีต่อการซึมซับประสบการณ์สุนทรีย์

บรรยากาศของห้องเรียนที่สงบ และแวดล้อมไปด้วยศิลปะนั้น ครูใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์สร้างแสงสีต่างๆ ในห้องอย่างมีศิลปะ โดยใช้ผ้าม่านผืนใหญ่สีชมพูและสีฟ้าซ้อนกัน ทำให้แสงที่ลอดผ่านม่านเป็นสีชมพูอมม่วง ซึ่งความเข้มของแสงสีชมพูอมม่วงนี้ จะเปลี่ยนแปลงไปตามแสงจากธรรมชาติที่ลอดผ่านผ้าม่าน ในแต่ละช่วงเวลาของวัน ทำให้บรรยากาศภายในห้องสอดคล้องกลมกลืนไปกับบรรยากาศของธรรมชาติภายนอกห้องเรียน และเหมาะสมกลมกลืนสำหรับเด็กปฐมวัยตามที่ครูอธิบายว่า

“ห้องเรียนของเด็กปฐมวัยเป็นห้องเรียน ที่เขาบอกว่า เด็กเล็กๆ ยังต้องการการดูแล เหมือนกับความรัก ความอบอุ่น แล้วก็ห้องเรียนที่ใช้สี ก็คือสีที่ออกชมพูอมม่วง เป็นความรู้สึก ความอบอุ่น เหมือนเด็กที่อยู่ใน ท้องแม่ ก็คือความรู้สึกเหมือนเขายังอยู่ใน ท้องแม่ ยังได้รับการปกป้อง”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์อดีตครูหัวหน้าหมวดอนุบาล 24 ส.ค. 2547)

การใช้สีชมพูอมม่วงภายในห้องเรียน เพื่อให้เกิดความสวยงามแล้ว ยังเป็นการสร้างบรรยากาศที่ให้ความอบอุ่นแก่เด็กปฐมวัย เนื่องจากสีชมพูอมม่วงนั้น มีลักษณะคล้ายกับสีที่เกิดจากแสงที่ส่องผ่านผิวหนัง ซึ่งเปรียบได้กับแสงที่ส่องผ่านผิวหนังของครรภ์มารดา เช่นเดียวกับกับลักษณะของห้องที่มีผนังเกือบรอบ คือมีหน้าต่างบานใหญ่ที่ผนังด้านหนึ่งของห้อง ที่ให้ความรู้สึกถึงความปกป้อง

การทำสีผนังห้องเรียน ถือเป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปะที่ครูประจำชั้นทำด้วยตนเอง เพื่อจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ครูใช้เทคนิคการทำสีแบบทิ้งรอยฝีแปรง ทำให้เกิดความรู้สึกราวกับว่าผนังไม่เรียบ เกิดน้ำหนักอ่อนแก่ของสี และมีการทำสีทับซ้อนกัน เนื่องจากสีที่ใช้เป็นสีน้ำที่มีคุณสมบัติโปร่งแสง ทำให้เห็นสีที่ซ่อนอยู่ด้านล่าง สีโดยส่วนร่วมเป็นสีชมพู แต่ก็มีสีเหลือง และสีฟ้าปนอยู่ในบางจุด การทำสีในลักษณะนี้ เมื่อมีแสงที่มาตกกระทบที่ผนัง ทำให้เห็นว่า สีมีการเคลื่อนไหว ระเบียบระยับ มีสีต่างเกิดขึ้นมากมาย ถึงแม้สีส่วนใหญ่จะเป็นสีชมพู แต่ก็จะเกิดเป็นหย่อมสีชมพูอ่อนบาง หย่อมสีชมพูเข้มบาง กระจายไปทั่วทั้งผนัง และแสงสีที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาของวันที่แสงภายนอกเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นแล้ว ครูยังใช้เทคนิคในเรื่องแสงและเงา ในการทำสีผนังห้อง เพื่อให้รู้สึกว่ามันมีความเป็นเหลี่ยมมุมน้อยลง มีเส้นตรง

น้อยลง และมีการตกแต่งห้องด้วยการทิ้งผ้าลงมาจากเพดาน เพื่อบังเหลี่ยมมุมของเพดานห้อง และรับกันกับผนังโค้งด้านหนึ่งของห้อง และความโค้งของช่องกระจกที่ประตูห้อง และกลมกลืนกันทั้งหมดกับโครงสร้างของอาคารเรียน

ภาพที่ 19 การตกแต่งห้องด้วยผ้า

ภาพที่ 20 การตกแต่งห้องด้วยรูปทรงธรรมชาติ

การจัดสิ่งแวดล้อม ที่ให้ความสำคัญกับรูปทรงที่โค้งมนนี้ เป็นลักษณะของ "รูปทรงธรรมชาติ" หรือ organic form ซึ่งทำให้ห้องดูมีชีวิตชีวา และมีการนำแสงสีในธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ซึ่งครูคอยควบคุมแสงภายในห้อง ไม่ให้สว่างมากเกินไป และไม่มีมืดมากเกินไป ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เด็กกำลังทำอยู่ เป็นการนำธรรมชาติเข้าสู่ห้องเรียนได้อีกวิธีหนึ่ง เช่นเดียวกันกับการจัดแจกันดอกไม้ตามจุดต่างๆ

ครูที่ใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียนมาจัดตกแต่งห้อง และสร้างสรรค์สิ่งสวยงามต่างๆ ขึ้น มุ่งหวังที่จะนำศิลปะและความงามมาเป็นหนึ่งเดียวกับชีวิตของเด็กและตัวครูเอง แม้แต่ที่ช่องแสงที่ผนังและเพดานของห้องนี้ ครูก็ยังนำศิลปะการฉีกปะโดยใช้กระดาษหลากสีมาตกแต่งได้อย่างน่าสนใจ ทำให้ช่องแสงที่ว่างเปล่า กลับดึงดูดสายตาได้ได้มากขึ้น

เฟอร์นิเจอร์และเครื่องใช้ ล้วนเป็นของที่มาจากธรรมชาติทั้งสิ้น โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นเก็บของ หรือบ้านของของเล่น ล้วนทำขึ้นจากไม้ เครื่องจักรสาน และเครื่องหวาย แก้วน้ำบางใส ชามข้าวเซรามิค ไม่ปรากฏลดละยใด และพื้นห้องที่เป็นไม้ปาเก้ ถูกนำมาใช้ในการสร้างบรรยากาศแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่นเดียวกันกับของเล่นซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติ ซึ่งผู้บริหารกล่าวถึงของเล่นเหล่านั้นว่า

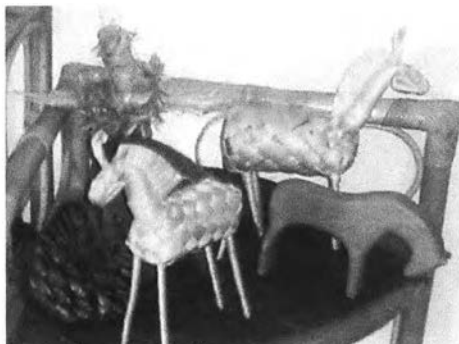
“ของเล่นค่อนข้างจะสำคัญ เรบอกผู้ปกครองว่า ทำไมเราใช้ของเล่นแบบนี้ อย่างของเล่นที่เป็นธรรมชาติ ดีกว่าของเล่นที่เป็นพลาสติก เพราะว่ามันมีผิวสัมผัสที่แตกต่างกัน แล้วมันมีความเป็นธรรมชาติอยู่ มีสุนทรีย์มากกว่าของเล่นพลาสติก หรือของเล่น

สำเร็จรูป ซึ่งไม่ได้ช่วยส่งเสริมจินตนาการให้กับเด็ก อะไรก็แล้วแต่ที่สามารถจัดหาได้ที่บ้านก็จะบอกผู้ปกครอง ได้หรือไม่ได้มันอีกเรื่องหนึ่ง แต่นี่คือเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้อง เน้นนำ”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูใหญ่ 4 ก.ค. 2547)

ภาพที่ 21 เครื่องใช้ที่เป็นงานศิลปะหัตถกรรมของชาวบ้าน

ภาพที่ 22 ของเล่นที่เป็นงานศิลปะหัตถกรรมชาวบ้าน

ภาพที่ 23 ของเล่นที่เป็นงานศิลปะหัตถกรรมฝีมือครู

ผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ ในส่วนของผิวสัมผัส และความเป็นธรรมชาติ ซึ่งความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ ผู้ซึ่งมีสัมผัสที่ละเอียดอ่อนดังนั้นผู้บริหารและครูจึงหลีกเลี่ยงการเลือกใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่มีการแปรรูป ซึ่งเด็กจะขาดโอกาสในการเรียนรู้จากการสัมผัสของจริง ในธรรมชาติ และหลังจากที่เล่นเสร็จแล้วครูทั้งสองคนในห้องจะส่งสัญญาณให้กันด้วยการพยักหน้า แล้วเริ่มร้องเพลงเก็บของเล่น

ภาพที่ 24 เด็กกำลังเก็บของเล่น

“หลับเถิดหนา
ถึงเวลาเจ้าพักผ่อน
ของเล่นเจ้าจงนอน
พักผ่อนให้สบาย”

ครูร้องวนจนเด็กเก็บของเล่นเสร็จ ครูร้องเบาๆ เหมือนกับเป็นการร้องเพลงไปด้วยขณะที่ทำงาน และมีเด็กบางคนร้องคลอไปด้วย ทำให้บรรยากาศในการทำงานดูผ่อนคลาย และมีความสุข ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า นอกจากครูร้องเพลงเพื่อเป็นสัญญาณในการบอกเด็กให้เก็บของเล่นแล้ว ครูยังใช้คำพูดที่ว่า “พาของเล่นกลับบ้านได้แล้วค่ะ” หรือไม่กี่ “พาของเล่นไปนอนได้แล้วค่ะ” ในการ

กล่าวเตือนเด็กๆ บางคนที่ยังคงเล่นอยู่ให้ช่วยกันเก็บของเล่น หลังจากที่เล่นเสร็จแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงการปลูกฝังความเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมทั้งต่อบุคคลและสิ่งต่างๆ

สังคมที่งดงามภายใต้สิ่งแวดล้อมที่งดงาม เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่งดงามเหล่านั้น ความงดงามที่เกิดภายในตัวผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตัวเด็ก และแสดงออกถึงความงามเหล่านั้นมาสู่เด็ก โดยคำนึงถึงสิ่งที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ และนอกจากนั้นแล้วสังคมที่งดงามยังเกิดจากการอนุรักษ์ หรือการใส่ใจสิ่งแวดล้อมด้วย

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของ การอยู่ร่วมกันนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นปัจเจกชน และการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นมนุษยชาติในโลกธรรมชาติร่วมกันอยู่ไม่น้อย กล่าวคือ เด็กมีแบบอย่างของความเป็นมนุษย์ที่งดงาม จากสังคมที่งดงามผู้คนมีความเอื้ออาทรต่อกัน และให้ความสำคัญกับธรรมชาติแวดล้อมรอบตัว

ศิลปะในความเป็นมนุษยชาติ ร่วมสากลจักรวาลแห่งธรรมชาติเดียวกัน

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นมนุษยชาติร่วมสากลจักรวาลหรือโลกธรรมชาติเดียวกัน มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับธรรมชาติที่ให้ชีวิตที่สมดุลแก่มนุษย์ ผ่านการจัดเนื้อหาทั้งหมดของการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาวอดดลอร์ดอร์ฟ ที่ให้ความสำคัญกับท่วงทำนอง และความเป็นระบบของธรรมชาติ ที่เป็นตัวกำหนดการดำเนินชีวิตที่งดงามของมนุษย์ ในแต่ละวัน แต่ละสัปดาห์ และในแต่ละปี

มนุษย์กับธรรมชาติ ลมหายใจเดียวกัน

“สุนทรียะแทรกอยู่ในทุกอย่างที่เราทำ แต่อาจจะไม่ชัด เจนมาก ไม่เหมือนกับการเดินรำหรืออะไรทำนองนี้ แต่มันก็มี ท่วงทำนอง มีความงามซ่อนอยู่ มันคือวินัย ใดๆ มันต้องมีรูปแบบของมัน มันต้องเป็นระเบียบ”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 12 ก.ค. 2547)

ครูกล่าวเชื่อมโยงถึง “ความท่วงทำนอง” เข้ากับ “ความมีวินัย” สะท้อนให้เห็นถึงการจัดสุนทรียศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่งดงาม เนื่องจากคำว่า “ท่วงทำนอง” นั้นมักใช้

กับความหมายของทำนองดนตรี แต่ครูนำมาใช้ขยายความถึงพฤติกรรมที่มนุษย์ควรปฏิบัติ ซึ่งผู้
บริหารอธิบายถึงลักษณะเฉพาะของท่วงทำนองที่เหมาะสมสำหรับเด็กในแต่ละวัยว่า

“ครูประดมใช้กิจกรรมต่างจากอนุบาล อนุบาลนิทานเรื่อง
เดียวสี่ สี่ปดาห์ แต่ของประดมต้องมีใหม่ๆ เข้ามาทุกวัน นั่นคือ ความ
แตกต่าง แล้วก็กิจกรรมค่อนข้างหลากหลาย กระโดดโลดเต้นมากขึ้น
อยู่กับจังหวะค่อนข้างเยอะมาก จังหวะของอนุบาลคือ จังหวะที่
สม่ำเสมอ และนิ่มนวล แต่ของประดมจะต้องมีเรื่องของจังหวะและบีท
(Beat) เข้ามา เกี่ยวข้อง เพราะว่าจิตสำนึกเขาเปลี่ยนไป ธรรมชาติเขา
เปลี่ยนไป”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูใหญ่ 4 ก.ค. 2547)

ลักษณะเฉพาะของแต่ละกิจกรรม หรือประสบการณ์สุนทรีย์ที่ครูจัดให้ในแต่ละ
ช่วงวัยนั้นมีความแตกต่างกันไป ตามพัฒนาการของจิตสำนึกของเด็ก ซึ่งลักษณะเฉพาะของกิจ
กรรมที่ ส่งเสริมประสบการณ์สุนทรีย์ให้กับเด็กปฐมวัย คือ กิจกรรมที่มีจังหวะซ้ำๆ สม่ำเสมอ ที่
บูรณาการอยู่ในทุกส่วนของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย สังเกตได้จากตารางกิจกรรมดังนี้

ตารางที่ 10 กิจกรรมประจำสัปดาห์ของห้องฟ้าใส จากบันทึกการสอนของครูประจำชั้น

เวลา	วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์
7.30 - 9.00		เด็กๆ เริ่มมาโรงเรียน ทักทาย ทำกิจกรรมตามวัน เล่นอิสระอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์				
		ปั้นขี้ผึ้ง	ปั้นคุกกี้	ทำอาหาร	ระบายสีน้ำ	เล่นอิสระ
9.10 - 9.30		เก็บของเล่น ล้างมือ เตรียมทานของว่าง (OUT)				
9.30 - 10.00		รับประทานอาหารเช้า ล้างเก็บเข้าที่ กลับมานั่งที่โต๊ะ (IN)				
10.00 - 10.30		Morning circle ทักทายวันใหม่ (IN)				
10.30 - 12.00		กิจกรรมกลางแจ้ง (OUT)				
12.00 - 13.00		รับประทานอาหารกลางวัน (IN)				
13.00 - 13.30		อาบน้ำ แปรงฟัน ฟังนิทานก่อนนอน (IN)				
14.30		ตื่นนอน ทานผลไม้				
15.10		กล่าวกลอนก่อนกลับ เตรียมตัวไปสนามเล็ก และกลับบ้าน				

ตารางกิจกรรมประจำสัปดาห์แสดงให้เห็นกิจกรรมในแต่ละวัน ได้แก่ วันจันทร์ กิจกรรมปั้นขี้ผึ้ง วันอังคารกิจกรรมปั้นคุกกี้ วันพุธกิจกรรมปิกนิก วันพฤหัสบดีกิจกรรมระบายสีน้ำ และวันศุกร์กิจกรรมเล่นอิสระ ส่วนกิจวัตรประจำวันที่ครูกำหนดไว้ด้วย จะเห็นคำว่า "IN" และ "OUT" อยู่ในตอนท้ายของแต่ละกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าในการกำหนดกิจกรรมนั้นครูให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง และกิจกรรมที่เด็กจะต้องใช้ความคิด ใช้สมาธิ และ กิจกรรมที่เด็กได้ผ่อนคลาย มีอิสระเลือกเล่นได้อย่างเสรี โดยครูกำหนดให้กิจกรรมในห้อง และ กิจกรรมที่เด็กจะต้องใช้ความคิด ใช้สมาธิ จะมีคำว่า "IN" ส่วนกิจกรรมนอกห้อง และกิจกรรมที่เด็กได้ผ่อนคลาย มีอิสระเลือกเล่นได้อย่างเสรี จะมีคำว่า "OUT" ได้แก่ ช่วงเวลาที่เด็กๆ พาของเล่นไปนอน ล้างมือ เตรียมทานของว่าง ครูกำหนดให้เป็น OUT เวลารับประทานอาหารว่าง ล้างเก็บเข้าที่ กลับมานั่งที่โต๊ะ ครูกำหนดให้เป็น IN กิจกรรมทักทายวันใหม่ ครูกำหนดให้เป็น IN "หายใจออก" ที่สนามกลางแจ้ง ครูกำหนดให้เป็น OUT รับประทานอาหารกลางวัน ครูกำหนดให้เป็น IN และอาบน้ำ แปรงฟัน ฟังนิทานก่อนนอน หลับไหล ครูกำหนดให้เป็น IN นอกจากนั้นแล้วยังสังเกตเห็นได้ว่า ในการกำหนดช่วงเวลาในแต่ละกิจกรรม มีการกำหนดเวลาที่แตกต่างกัน ช่วงเวลาในการเล่นเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ 1 ชั่วโมงครึ่ง ทั้งการเล่นอิสระในห้องเรียน และการเล่นกลางแจ้ง รวมไปถึงกิจกรรมวงกลม ทักทายวันใหม่ และ กิจกรรมลากลับบ้าน

ธรรมชาติที่สดชื่น ชีวิตที่แจ่มใส ตอนรับวันใหม่ในยามเช้า

กิจกรรมวงกลม หรือ กิจกรรมทักทายวันใหม่ เป็นกิจกรรมการเริ่มต้นวันใหม่ด้วยอย่างมีความสุข ด้วยบทเพลงและการเคลื่อนไหวร่างกายประกอบบทเพลงที่ครูและเด็กทำไปพร้อมกัน เป็นการเชื่อมโยงศักยภาพภายในของเด็ก ไปสู่อากาศแวดล้อมยามเช้าที่สดชื่น แจ่มใสและงดงาม

ครูนำเด็กร้องเพลง

“ล่องเรือลำ น้อยกลางดวงดาว ล่องเรือลำน้อยแห่งดวงดาว	
ล่องเรือลำ น้อยๆ	ในดวงดาว ตามลำธาร
เงินงาม วาววับวาว	พรางพราง ฟ้าไกล”

พร้อมๆ ไปกับครูพาเด็กๆ เดินวนเป็นไปรอบๆ โต๊ะทั้งสองโต๊ะ ก่อนที่ครูนำแถวไปบริเวณด้านหน้าที่บูชาพระ ครูใช้คำว่า “ล่องเรือไปที่หน้าพระ” เพื่อเตรียมตัวสวดมนต์ เมื่อทุกคนมาพร้อมกันที่หน้าที่

บูชาพระแล้ว ทุกคนนั่งเรียบร้อยในท่าเบญจางคประดิษฐ์ เตรียมพร้อมที่จะกราบพระ ครูรอดูเด็กให้สงบนิ่ง หลังจากนั้นครูจุดเทียนที่หน้าองค์พระ และร้องเพลงพร้อมกับเด็กๆ

“บัวน้อยรอชูช่ออรอรุณ เหมือนรอไออุ่นจากดวงสุริยา”

ตามด้วยบทสวดมนต์

“น้อมใจไหว้องค์พระ พระธรรมและพระสงฆ์	สักการะพระพุทธองค์ สอนให้สร้างแต่ ความดี”
---	--

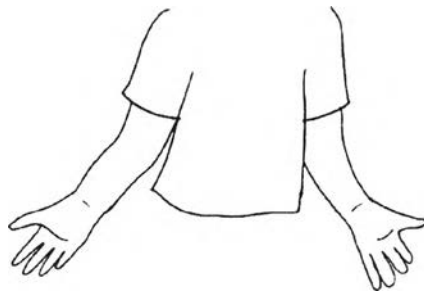
อะระหัง สัมมา สัมพุทโธภาคะวา
พุทฺธัง ภาคะวันตัง อภิวาเทมิ (กราบ) (พร้อมทั้งพูดว่า “อัญชลี วันทา อภิวาท”)
สวากขาโต ภาคะวะตาธัมโม
ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ) (อัญชลี วันทา อภิวาท)
สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สวากะสังโฆ
สังฆัง นะมามิ (กราบ) (อัญชลี วันทา อภิวาท)

หลังจากที่สวดมนต์จบแล้ว ครูดับเทียน และจับมือกับเด็กเพื่อล้อมเป็นวงกลม แล้วนั่งลงและร้องเพลงแสดงท่าทางประกอบเพลง ที่ใช้การเคลื่อนไหวมือและแขน ร้องเพลง

“ลำธารเล็กมาขั้บขานบทเพลง”

ภาพที่ 25 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

“บรรเลงกล่อมหมู่เต่า ปู ปลา”

ภาพที่ 26 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

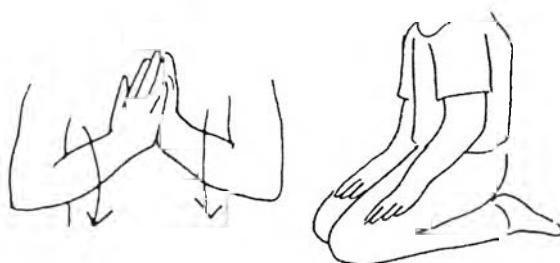
“เหล่าแมลงแสนสดชื่นอร่า”

ภาพที่ 27 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

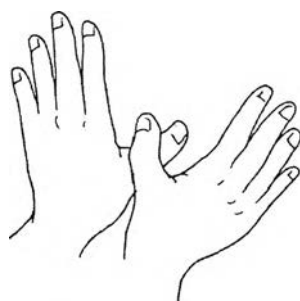
“ดอกไม้พาใบไหวเอนตามทำนอง”

ภาพที่ 28 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

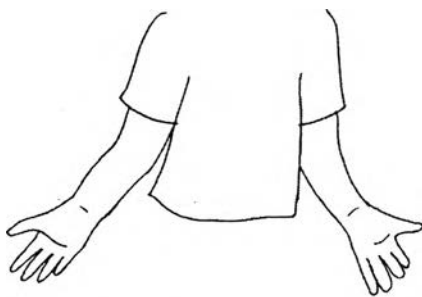
“ล้า ล้า ล้า ล้า”

ภาพที่ 29 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

“หมูนกกาพากันอวยพร”

ภาพที่ 30 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

“เข้านี้มีความสุขรายล้อม”

ภาพที่ 31 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

“ขอสวัสดิ์ทุกๆ คน”

ภาพที่ 32 ท่าทางประกอบเพลงทักทายวันใหม่

เนื้อเพลงให้ความรู้สึกถึงบรรยากาศยามเช้าที่สดชื่น แจ่มใส ใช้การบุคลาธิษฐานให้พืชและสัตว์แสดงพฤติกรรมเหมือนกับมนุษย์ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีความสุข เช่น ลำธารที่ร้องเพลง แมลงมีความสุขใจ ดอกไม้ต้นระบำ นกพากันอวยพร พฤติกรรมที่มีความสุขนั้นมีอิทธิพลต่อสิ่งที่อยู่รอบข้าง ได้แก่ เต่า ปู ปลา แมลง พืช นก และมนุษย์

ท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายประกอบบทเพลง เป็นท่าทางที่เลียนแบบลักษณะต่างๆ ในธรรมชาติ ส่งเสริมการใช้จินตนาการ (Imagination) และการสร้างภาพในใจของเด็ก เช่น ลักษณะของลำธาร และการไหลของน้ำในลำธาร ลักษณะของหมู่แมลง ลักษณะของดอกไม้ และลักษณะของนก ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นท่าทางที่ใช้การเคลื่อนไหวในส่วนของหัวไหล่ และแขน ในลักษณะเข้าและออกเป็นจังหวะ (Rhythm) ที่สม่ำเสมอสลับกันไป เช่น จากทำลำธาร ไปเป็นท่าที่ขยับมือออกที่ละข้าง ตามเนื้อเพลงที่ว่า “บรรเลงกล่อมหมู่เต่า ปู ปลา” จากท่าทำมือเป็นรูปดอกไม้ ไปสู่ท่าปรบมือ และตบตัก และจากท่าทำมือเป็นลักษณะของนก ไปเป็นท่าที่ขยับมือออกที่ละข้าง ซึ่งการเคลื่อนไหวนั้น เป็นพื้นฐานไปสู่การพัฒนาระบบการหายใจของเด็ก ตามพัฒนาการของเด็กในช่วง 7-14 ปี และเป็นการทักทายครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียนอย่างเป็นทางการด้วยการสวัสดิ์

ขอบคุณธรรมชาติที่ให้อชีวิต

กิจกรรมลากลับบ้าน จัดขึ้นหลังจากเด็กๆ รับประทานผลไม้แล้ว คนที่เป็นเวรนำจานไปล้าง และทิ้งขยะ เด็กแต่ละคนยกเก้าอี้เก็บบนโต๊ะ แล้วเดินมาล้อมวงกลมกันที่บริเวณพื้นที่ว่างหน้าพระพุทธรูป เพื่อกล่าวกลอนลากลับบ้านกัน โดยในวงนั้นมีครูประจำชั้นทั้ง 2 คน อยู่ด้วย เพื่อเป็นผู้นำกิจกรรมนี้ ครูและเด็กกล่าวกลอนลากลับบ้านพร้อมๆ กัน พร้อมทั้งเคลื่อนไหวร่างกายประกอบ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้การเคลื่อนไหวในช่วงแขน

“เปิดใจที่บริสุทธิ์	เปี่ยมด้วยรักและเมตตา
ต่อสัพสัตว์นานา	ที่อยู่รอบๆ กาย
พระอาทิตย์ พระจันทร์	และดวงดาวทอประกาย
ส่องสว่างให้ทุกๆ ชีวิต	บนพื้นแผ่นดินเรายืน
เปิดใจเพื่อนผองน้องพี่	วันนี้ลาก่อน
พรุ่งนี้เราค่อยมาพบกัน	สวัสดิ์”

หลังจากที่กล่าวกลอนลากลับบ้านเสร็จ เด็กๆ ไปตั้งแถวกันที่หน้าประตูห้อง ครูหยิบตะกร้า กระจิกน้ำของเด็ก และเสื่อไปด้วย เด็กแต่ละคนสะพายถุงผ้าของตนเอง ใส่หมวกเพื่อเตรียมตัวไปเล่นสนามเล็ก และรอผู้ปกครองมารับกลับบ้าน ในขณะที่เดินแถวไป ครูใช้คำว่า “ล่องเรือไปสนามเล็กกัน” เด็กได้เล่นอิสระที่สนามของเด็กปฐมวัย เพื่อรอผู้ปกครองมารับ

จังหวัดธรรมชาติ เทศกาลอันวิจิตร

กิจกรรมตามฤดูกาล หรือเทศกาลต่างๆ ที่ทางโรงเรียนวอลดอร์ฟจัดขึ้น แตกต่างไปจากกิจกรรมวันสำคัญของโรงเรียนอื่นตรงที่ โรงเรียนวอลดอร์ฟจัดเป็นช่วงเวลาตลอดทั้งเดือนของเทศกาลหรือวันสำคัญนั้นๆ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยตระหนักถึงสุนทรียะทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตไปตามจังหวะของฤดูกาลต่างๆ ในธรรมชาติ

ช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่โรงเรียนวอลดอร์ฟ เป็นช่วงเวลาของเทศกาลวันเข้าพรรษา ซึ่งอยู่ในช่วงของฤดูฝน กิจกรรมที่ครูและเด็กๆ ช่วยกันทำในเทศกาลนี้คือ กิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย (มีลักษณะคล้ายการเวียนเทียน) ประกอบบทกลอน กิจกรรมเล่านิทาน ที่เด็กต้องทำทุกวันตลอดหนึ่งเดือน รวมทั้งกิจกรรมปลูกข้าว และกิจกรรมจุ่มเทียน

กิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกายประกอบบทกลอน เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทครู ผู้เป็นต้นแบบ ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กได้เป็นอย่างดี ในวันแรกของการเริ่มต้นกิจกรรมดังกล่าว ครูไม่บรรยาย หรือแนะนำวิธีการต่างๆ ในการร่วมกิจกรรมให้กับเด็กๆ ฟังแต่อย่างใด ครูใช้การเป็นแบบอย่าง และการปฏิบัติกิจกรรมเดิมซ้ำๆ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้

ครูเริ่มกิจกรรมต่อจากกิจกรรมวงกลมทักทายวันใหม่ เมื่อเด็กๆ นั่งล้อมวงกันอยู่ ครูนำเทียนที่ครูเตรียมไว้ให้มาแจกเด็ก คนละ 1 เล่ม ปักอยู่ในดินที่ปั้นให้มีลักษณะคล้ายถ้วยใบเล็ก ซึ่งมีขนาดที่พอเหมาะกั้มือของเด็ก หลังจากที่เด็กๆ ได้เทียนกันครบทุกคนแล้ว ครูจุดเทียนที่ปักอยู่ในเชิงเทียน ส่งให้เด็กคนหนึ่งในวงเพื่อจุดเทียน และให้เด็กส่งเทียนนั้นต่อให้คนถัดไป ใต้จุดเช่นเดียวกัน บรรยายกาศในห้องเรียนเริ่มสงบขึ้น เมื่อแสงเทียนค่อยๆ สว่างขึ้นที่ละดวง เมื่อทุกคนจุดเทียนเสร็จแล้ว ลูกชิ้นยี่นในลักษณะที่สงบ มีสมาธิอยู่กับเทียนที่ถืออยู่ในมือ หลังจากนั้น ครูก็เริ่มกล่าวบทกลอน

“ก้าวเท้า มุ่งหน้า สู่องค์พระ
พุทธเจ้า ผู้ทรงคุณ อันยิ่งใหญ่
ทรงเป็นดั่ง แสงเทียน ส่องอำไพ
ขจัดทุกข์ โศกโรคภัย จากปวงชน
จุดเทียนน้อย ค่อยประคอง สู่โลกกว้าง
ส่องสว่าง มรรคา ทุกแห่งหน
กล้าหาญ มุ่งมั่น และอดทน
แสงของฉันทัน งามอันเอยน ตลอดกาล”

ขณะกล่าวบทกลอนครูก้าวเดินอย่างช้าๆ และเด็กก็ก้าวเดินไปพร้อมกันเป็นวงกลม ตามเข็มนาฬิกา 3 รอบ หลังจากนั้นครูก็นำแถวไปที่ฐานองค์พระพุทธรูป เพื่อนำเทียนมาวางล้อมรอบที่ฐาน เมื่อวางเทียนครบทุกคนแล้ว ครูก็จะดับเทียน เป็นการเสร็จสิ้นกิจกรรมนี้

ภาพที่ 33 การจัดวางพระพุทธรูป

ภาพที่ 34 เด็กกำลังนั่งล้อมวง เพื่อจุดเทียนต่อกันไป

ภาพที่ 35 ครูและเด็กเดินวนเป็นวงกลมตามเข็มนาฬิกา 3 รอบไปพร้อมกับการกล่าวบทกลอน

ภาพที่ 36 ครูและเด็กนำเทียนมาวางรอบฐานองค์พระพุทธรูป

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ในวันแรกของการทำกิจกรรมนั้น มีเพียงเสียงของครูทั้ง 2 คน เท่านั้นในการกล่าวบทกลอน แต่ในสัปดาห์ต่อมาเริ่มเสียงของเด็กๆ ที่พยายามกล่าวตามครูอยู่เป็นระยะจนกระทั่งถึงสัปดาห์ 2 สัปดาห์สุดท้าย เด็กส่วนใหญ่สามารถจดจำบทกลอนได้เป็นอย่างดี และสามารถกล่าวบทกลอนไปพร้อมกับครูได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ เช่นเดียวกันกับการถือเทียนที่จุดอยู่ในมือ เด็กเลียนแบบลักษณะท่าทางการถือ ท่าทางการเดินอย่างสงบนิ่งจากครู

การเล่านิทานวันเช้าพระราชา ดำเนินไปในลักษณะเช่นเดียวกันกับกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย ประกอบการกล่าวบทกลอน คือ มีครูเป็นแบบอย่างและเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม ในวันแรกของการเล่านิทานเรื่องใหม่ เด็กตื่นเต้นกับฉากละครที่ครูจัดขึ้นใหม่ และเนื้อหาจากนิทาน เด็กตั้งใจฟังอย่างสงบ ในช่วงสัปดาห์ต่อมา ครูเริ่มเชิญเด็กบางคนมาขีดหุ่นแทนครู ทำให้เด็กๆ ตั้งใจดูเพื่อนขีดหุ่น และเริ่มมีเสียงเด็กบางคน ที่จดจำนิทานบางตอนได้ ร่วมเล่านิทานไปพร้อมกับครูเป็นช่วงๆ จนกระทั่งวันสุดท้ายของสัปดาห์ เด็กส่วนใหญ่เริ่มเล่านิทานได้ตลอดทั้งเรื่อง

การเล่านิทานเริ่มต้นขึ้น หลังจากที่เด็กรับประทานอาหารเช้ากลางวันเสร็จแล้ว ครูมานั่งที่มุมเล่านิทาน เด็กๆ ที่แปรงฟัน อาบน้ำ เปลี่ยนเครื่องแต่งกายเสร็จแล้ว ทอยยมนั่งที่หน้าโต๊ะเมื่อเด็กๆ มาพร้อมกันแล้ว ครูจุดเทียน เป่าขลุ่ย และเปิดผ้าที่คลุมโต๊ะ ครูเริ่มต้นเล่านิทานด้วยประโยคที่ว่า

ภาพที่ 37 ครูกำลังเล่นิทาน เด็กกำลังขีดหุ่น

“มีเรื่องราวๆ หนึ่งเกิดขึ้นที่นี่
เรื่องราวนี้อาจเกิดขึ้นในที่ไหนๆ
เกิดขึ้นได้ในทุกๆ ที่.....”

คำพูดที่ครูใช้ในการเริ่มต้นเล่นิทานนี้ ครูใช้กับนิทานทุกเรื่อง จากความหมายของประโยคดังกล่าว “สามารถวิเคราะห์ได้ว่า เหตุการณ์ในนิทานนั้น เกิดขึ้นที่นี่ และสามารถเกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้กับคนทุกคน เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ว่าคนคนนั้นจะอยู่ที่ใด หรือเป็นใครก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูกล่าวถึงการใช้นิทานว่า

“นิทานคือส่วนหนึ่งของความจริงของมนุษย์”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 12 ก.ค. 2547)

นิทานวันเข้าพรรษามีมีบทบรรยายดังนี้

เช้าวันหนึ่งในฤดูฝน อากาศสดชื่นเย็นสบาย แผ่นดินชุ่มฉ่ำไปด้วยฝนที่ตกมาตั้งแต่เมื่อคืน ต้นไม้ใหญ่น้อยแตกใบเขียวชอุ่ม ครั้งนั้นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกโปรดสัตว์ตามที่ต่างๆ และทรงพบว่า บรรดานกทั้งหลายต่างมีที่ทำนองหยงา ไม่รื่นเริงสดใสและไม่ขับขานเสียงเพลงอย่างที่เคย

พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า

พระพุทธเจ้า: นกน้อยเอ๋ย เกิดเรื่องใดหรือ เหตุใดเจ้าจึงดูเศร้าหมองเหลือเกิน

นกน้อยตัวหนึ่ง: ได้โปรดเถิดองค์พระศาสดา โปรดช่วยพวกเราด้วย นกน้อยตัวหนึ่งร้องบอก

พระพุทธเจ้า: เจ้าต้องการให้เราช่วยอะไรหรือ พระองค์ตรัสถาม

นกน้อยตัวหนึ่ง: เมื่อวานนี้พระสงฆ์หลายรูปเดินผ่านบริเวณนี้ ได้เหยียบย่ำต้นกล้าล้มตายเป็นจำนวนมาก พวกเราอาศัยข้าวในนานี้เป็นอาหารแต่ถ้าต้นกล้าถูกย่ำตายหมด เราก็คงไม่มีต้นข้าวเหลือให้ออกรวงอีกต่อไป ถึงตอนนี้พวกเราคง ต้องอดตายอย่างแน่นอน นกน้อยร้องตอบ

องค์พระศาสดาเมื่อฟังแล้วก็รู้สึกเศร้าใจ พระองค์คือผู้ที่ต้องเมตตาต่อสัตว์โลกทั้งหลาย แต่บัดนี้พวกท่านเหล่านั้นกำลังจะทำร้ายสัตว์เหล่านี้ โดยไม่ได้ตั้งใจ เมื่อคิดได้ดังนี้แล้ว พระองค์จึงตรัสว่า พระพุทธเจ้า: สัตว์ทั้งหลายเอ๋ย อย่ากลัวไปเลย เราจะช่วยพวกเจ้าเองนับแต่บัดนี้ไป สงฆ์ทั้งหลายจะไม่สามารถอนุญาตให้เดินทางในช่วงฤดูฝน นับจากนั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงวันเข้าพรรษา พระสงฆ์จึงต้องอยู่จำพรรษาที่วัด จนกว่าฤดูฝนจะผ่านพ้นไป

เนื้อหาของนิทาน สะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของวันเข้าพรรษา ที่การปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้า ได้กลายเป็นการเบียดเบียนสัตว์โลกโดยไม่ได้ตั้งใจ ด้วยความเมตตากรุณาของพระพุทธองค์ จึงทำให้เกิดวันเข้าพรรษาขึ้น เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายงดการเบียดเบียนสัตว์โลกโดยไม่ได้ตั้งใจเช่นกัน

การนำเสนอนิทานใช้การบุคลาธิษฐาน ให้นกมีลักษณะเป็นคน สามารถพูดได้ และในทางกลับกัน พระพุทธเจ้าที่เป็นคน ก็สามารถสื่อสารพูดคุยกับนกได้ สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน

การเล่านิทานของครู ไม่มีการสรุปในตอนท้ายของนิทานให้เด็กฟังว่า “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า.....” เนื่องจากครูให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ภายใน (Intuition) ของเด็ก ซึ่งครูเชื่อว่าเป็นการเรียนรู้ของเด็ก ครูอธิบายว่า

“เคยสังเกตไหมที่ ตอนเด็กๆ เราฟังนิทานบางที่เราไม่เข้าใจ แต่พอเวลาผ่านไป อะไรมันก็เปลี่ยนไป ความคิดเราก็เปลี่ยน เราก็จะสามารถเอาความคิดของเรานั้นมาจับกับนิทานที่เราฟังในอดีตได้ นี่มันคือสิ่งที่เด็กๆ จะได้ แต่ว่าเราไม่ได้คิดว่า เด็กต้องได้ ณ จุดนั้น นิทานที่เล่าก็ไม่ได้สรุปว่า เรื่องนี้มันสอนให้เราเป็นอย่างไร เราไม่บอกเด็ก เราให้เด็กเก็บเข้าไปไว้ในใจ เก็บอะไรบางอย่างใน

นิทานไว้ ที่มันพยายามจะบอกเรา แต่เราไม่ได้สรุปว่า สิ่งนี้ทำไป
แล้วมันไม่ดีนะ เราไม่ได้สรุป แล้วเราก็รอให้เมื่อถึงเวลาหนึ่งเด็กก็จะ
คิดขึ้นมาได้ เด็กก็จะรู้ว่า เขาได้อะไรจากนิทาน”

(ข้อมูลการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 12 ก.ค. 2547)

เช่นเดียวกันกับกิจกรรมอื่นๆ ที่ครูและเด็กทำร่วมกัน โดยไม่มีคำอธิบายใดๆ ไปสู่
เด็ก แต่สิ่งที่ครูให้ความสำคัญคือ การจัดบรรยากาศ การคิดกิจกรรมและการคัดเลือกสื่อที่เหมาะสม
กับจิตสำนึกของเด็ก หรือธรรมชาติของเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดการตระหนักรู้ภายในตนเองอย่าง
อิสระ

กิจกรรมปลูกข้าวในฤดูฝน ที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ต้นเดือนกรกฎาคมของทุกปี ครู
และเด็กช่วยกันเตรียมดิน ถอนหญ้า พรวนดิน นำน้ำเข้ามา และดำนา เป็นกิจกรรมที่สะท้อนความ
เชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตไปตามท่วงทำนองของธรรมชาติได้อย่างชัดเจน และทำให้มนุษย์
ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติ ที่เป็นผู้ที่มอบอาหารที่มีคุณประโยชน์แก่มนุษย์ ต่อเนื่อง
จากกิจกรรมเล่นนิทาน ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปลูกข้าวในฤดูฝน เนื้อหาของนิทานสะท้อนให้เห็นถึง
ความสำคัญของข้าวที่คุณประโยชน์ต่อกัน ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิต เช่นเดียวกับกับมนุษย์ มนุษย์จึงควรที่
ขอขอบคุณพื้นโลกหรือพื้นแผ่นดินที่มอบสิ่งที่มีค่าให้กับมนุษย์ และทุกชีวิตบนพื้นโลกนี้ และเป็นที่มา
ของการเคารพพินอบในท่วงทำนองที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งสะท้อนในบทเพลงที่ครูและเด็ก
ร่วมกันร้องก่อนรับประทานอาหาร

ภาพที่ 38 ครูและเด็กช่วยกันดำนา

“โลกผู้มอบอาหารนี้ให้
ตะวันผู้ทำให้ลูกเหลืองงาม
บุญคุณโลก และดวงตะวัน
จะจาลึกไว้ในใจเราตลอดกาล
ขอขอบคุณอาหารมื้อนี้”

กิจกรรมจุ่มเทียน จัดขึ้นในวันสุดท้ายของเทศกาลวันเข้าพรรษา เป็นการทำ
เทียนของเด็กแต่ละคนด้วยตนเอง ใช้เทียนที่เด็กนำมาจากบ้านมาหลอมรวมกับในพานะที่ครู
เตรียมไว้ให้ ใช้เชือกที่เป็นไส้เทียน ผูกติดกับไม้ แล้วนำเชือกนั้นไปจุ่มลงไปในพานะที่หลอมเทียน
ไว้ ที่ละชั้น จนได้เทียนตามขนาดที่ต้องการ และจึงตัดเชือกออกจากไม้

กิจกรรมจัดขึ้นภายในห้องเรียน มีผู้ปกครองของเด็กบางคนมาร่วมกิจกรรมนี้ด้วยการจัดระบบการเดินทางของครู ทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่อง ไม่สับสน ด้วยการจัดวางผ้าสีต่างๆ วางเรียงต่อกันลงบนพื้นห้องอย่างสวยงาม เพื่อกำหนดเป็นเส้นทางการเดิน ทำให้เกิดระบบระเบียบ และเกิดจังหวะที่เหมาะสมพอดีกับการจุ่มเทียนแต่ละชั้น ที่ต้องรอให้แห้งไปที่ละชั้น และต้องการการจุ่มที่สม่ำเสมอ เพื่อให้ได้เทียนที่สวยงาม สำหรับการ บูชาพระ โดยเฉพาะการเวียนเทียน ที่เด็กๆ ได้ซึมซับวิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหล่านั้นมาแล้ว

กิจกรรมตามฤดูกาล ในช่วงเทศกาลวันเข้าพรรษา สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ที่ต้องดำเนินไปตามท่วงทำนองของธรรมชาติที่มีฤดูกาลต่างๆ ที่แตกต่างกัน ความจริงที่ชีวิตมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และธรรมชาติพึ่งพาอาศัยมนุษย์ ในการดูแลรักษาให้ธรรมชาติไม่ให้เกิดมลภาวะต่างๆ ซึ่งนั่นก็คือความดีที่มนุษย์พึงปฏิบัติ และภาพความงดงามของการดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพ

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นมนุษย์ชาติในโลกธรรมชาติร่วมกันนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นปัจเจกชน และการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของ การอยู่ร่วมกัน คือ ท่วงทำนองของธรรมชาติมีผลต่อสุขภาพพลานามัยที่ดีของเด็ก และการกำหนดกิจกรรมในแต่ละวัน แต่ละสัปดาห์ แต่ละเดือน และแต่ละปีเป็นวัฏจักรที่วนเวียนซ้ำ ทำให้เด็กรู้จักและเข้าใจธรรมชาติ เชื่อมโยงของตนเองกับธรรมชาติและกาลเวลา

บทสรุป

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ สะท้อนแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ใน 3 ส่วนที่บูรณาการกันอยู่คือ

1. การพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของความเป็นปัจเจกชน เป็นการส่งเสริมประสบการณ์สุนทรียะให้กับเด็กผ่านการทำงานบ้าน การเล่นอิสระ กิจกรรมปั้นขี้ผึ้ง กิจกรรมระบายสีน้ำ และกิจกรรมระบายสีเทียน ครูมีบทบาทที่สำคัญคือ การเป็นแบบอย่างที่ดีงาม แสดงออกถึงสิ่งที่ตนเองรับรู้ว่าดีงามสู่เด็กอย่างจริงใจ และประเมินพัฒนาการเด็ก ถึงความ - สัมพันธ์ที่เด็กมีต่อโลก

2. การพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของ การอยู่ร่วมกัน เป็นการส่งเสริมประสบการณ์สุนทรียะให้กับเด็กผ่านการจัดสิ่งแวดล้อมและการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อเด็ก และส่งเสริม

ให้เด็กเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำธรรมชาติเข้ามาสู่โรงเรียน และมาสู่ห้องเรียนอย่างมีศิลปะนั้น มี นำแสงธรรมชาติจากภายนอกเข้ามาสู่ห้องเรียน เพื่อให้ภายในห้องเรียนเกิดแสงสีต่างๆ ครูคอย ควบคุมแสงภายในห้องไม่ให้สว่างหรือมืดเกินไป และควบคุมเสียงภายในห้อง ด้วยการใส่เสียง เพลงเพนทาโทนิก และคำพูดที่ไพเราะนุ่มนวล เพื่อสร้างบรรยากาศที่สงบ และไม่ทำลายธรรมชาติ ของเด็ก บรรยากาศโดยรวมของโรงเรียน เป็นบรรยากาศของความเกื้อกูลและเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างครูและผู้ปกครอง ระหว่างครูกับครู และระหว่างผู้ปกครองกับผู้ปกครอง

3. การพัฒนาความเป็นมนุษย์ในส่วนของคุณภาพความเป็นมนุษย์ชาติร่วมสากลจักรวาลเดียวกัน หรือโลกธรรมชาติเดียวกัน เป็นการส่งเสริมประสบการณ์สุนทรีย์ให้กับเด็กผ่านการจัดเนื้อหา ทั้งหมดของการจัดการศึกษา การทำกิจกรรมข้ามมาเสมอ ภาพความงดงามของความเป็นมนุษย์ ถูกลำเสนอผ่านเนื้อหาของบทเพลง บทกลอน นิทาน และกิจกรรมเคลื่อนไหว (ยูริธมี) ที่ใช้ในแต่ละ กิจกรรม ที่มีการพรรณนาให้เห็นภาพ ใช้ภาษาที่สวยงาม และเนื้อหาที่สอดคล้องกับเทศกาล ซึ่ง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเด็ก

2. การจัดสุนทรีย์ศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษา เรกจิโอ เอมิเลีย

“สุนทรีย์กับการศึกษา ในแนวทางของการศึกษาเรกจิโอจะ เกี่ยวข้องกับมีสุนทรีย์ในการเรียนค่อนข้างสูง”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 24 ก.ย. 2547)

การจัดสุนทรีย์ศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษา เรกจิโอ เอมิเลีย การเรียนรู้อย่างมีสุนทรีย์ที่ประกอบไปด้วย

1. การเรียนรู้กระบวนการผ่านการทำโครงการ และเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกถึงสิ่งที่ เรียนรู้ผ่านสื่อที่หลากหลาย ซึ่งคำว่า “สื่อ” ในที่นี้หมายถึง ผลงานศิลปะรูปแบบต่างๆ ที่เปรียบ เสมือนร้อยภาษา ที่ใช้สื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนเองกับผู้คนที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก

2. การจัดสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นความสนใจของเด็ก ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครู เด็ก และผู้ปกครอง และชุมชน

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างมีสุนทรียะผ่านการทำโครงการ และเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกผ่านสื่อที่หลากหลาย

สุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาเรกจิโอ เอมเลีย มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้อย่างมีสุนทรียะ ผ่านกระบวนการทำโครงการ เป็นส่วนหนึ่งของการเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกผ่านสื่อที่หลากหลาย ที่ประกอบไปด้วย กิจกรรมทางทัศนศิลป์ (visual art) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมทางภาษา กิจกรรมสำรวจสื่อ และกิจกรรมสำรวจธรรมชาติ

สงสัย ไชปัญหา นำพาความรู้สู่งานศิลปะ

การทำโครงการเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้สืบค้นและแสดงความสามารถทางศิลปะ ซึ่งเปรียบเป็นภาษาอีกภาษาหนึ่งของเด็กออกมา ซึ่งผู้บริหารกล่าวถึงบทบาทของศิลปะในการทำโครงการว่า

“เราจะเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหา *projectwork* ต้องมีการแก้ปัญหากันอยู่ตลอด ต้องเป็นการร่วมกลุ่มกัน ทำงานร่วมกัน *teamwork* แล้วก็ต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน คือเราต้องรับฟังความคิดเห็นของเขา แล้วก็คุยโต้เถียงกันได้ แล้วก็มีการแก้ปัญหา ซึ่งอันนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการทำ *projectwork* ที่ Reggio”

“ศิลปะเป็นเหมือนภาษาอีกภาษาหนึ่งของเด็ก ในการทำโครงการเด็กจะได้ปลดปล่อยจินตนาการ ความรู้สึกออกทางศิลปะ ซึ่งไม่ใช่ศิลปะในกระดาษอย่างเดียว บางที่เป็น 3 มิติเป็นอะไรด้วย เช่น บางที่เด็กพูดอะไร แล้วพอเรามาทำ มันไม่ได้ อย่างเช่นสะพาน พอให้เด็กวาดภาพในกระดาษมันก็จะเป็สะพานแบบ 2 มิติ เขาจะวาดสะพานแบบโค้งเลย ชันมาก แต่พอเข้ามาทำจริงๆ เขาก็จะรู้ว่า มันชันไปนะ ทำไม่ได้ พอเรามา *transfer* เป็น 3 มิติอย่างนี้ ก็จะพบปัญหา มาก พบอะไรเยอะแยะ ก็จะต้องแก้ปัญหาไ้ ก็สนุกไ้ แล้วมันก็เหมือนเป็นศิลปะด้วย ในการใช้ดินเหนียว ใช้อะไรทำ...”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 17 ส.ค. 2547)

ผู้บริหารกล่าวว่า ศิลปะมีบทบาทสำคัญในการทำโครงการ เหมือนกับเป็นการนำเสนอความคิดของเด็กอีกวิธีหนึ่ง นอกจากการใช้คำพูด ในแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำผลงานวาดภาพ 2 มิติ มาทำเป็นผลงาน 3 มิติ และเด็กได้เรียนรู้สื่อที่ใช้ในการสร้างงานศิลปะต่างๆ มากมายจากกระบวนการแก้ปัญหานั้น ซึ่งช่วงเวลาที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลภาคสนามอยู่นั้น เป็นช่วงที่ทางโรงเรียนได้กำหนดหัวข้อใหญ่ในการทำโครงการของโรงเรียนคือ "รอบเรื่องเมืองไทย" และส่วนที่เป็นการเรียนการสอนแบบโครงการในชั้นเรียนที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอยู่นั้น ก็ทำโครงการภายใต้หัวข้อโครงการใหญ่ของโรงเรียนคือ โครงการเรื่อง "ข้าว" ซึ่งเกิดจากประเด็นคำถามที่เด็กๆ สงสัยดังนี้

วันหนึ่งมีนักเรียนคนหนึ่งนำ "งอบ" มาจากที่บ้าน จึงเป็นประเด็นให้ครูนำเด็กมา ร่วมกันอภิปราย ถึงวิธีการใช้ และรูปทรงของงอบกัน

ครูประจำชั้น: "รู้ไหมว่าสิ่งนี้เขาเรียกว่าอะไร"

นักเรียนบางคนตอบ "ไม่รู้" บางคนตอบว่า "หมวก"

ครูประจำชั้นจึงเรียกนักเรียนที่เป็นเจ้าของของ "งอบ" มาหน้าชั้นเรียน

ครูประจำชั้น: ไหนไข่มุกรอบบอกเพื่อนสิคะว่า เรียกสิ่งนี้ว่าอะไร

น้องไข่มุก: "งอบ" (เสียงเบา)

ครูประจำชั้น: ไข่มุกบอกว่า "งอบ" ค่ะ แล้วเด็กรู้ไหมคะว่าเขาเอา
ไว้ทำอะไร

เด็กๆ หลายคนตอบ "ไว้ให้ชาวนาใส่"

ครูประจำชั้น: ใช่แล้วค่ะ ชาวนาเขาจะใส่ "งอบ" เวลาทำนาค่ะ
เพราะอะไรรู้ไหมคะ

(ครูพูดพร้อมทั้งนำเสนอภาพชาวนากำลังดำนาอยู่กลางนา และใส่งอบอยู่)

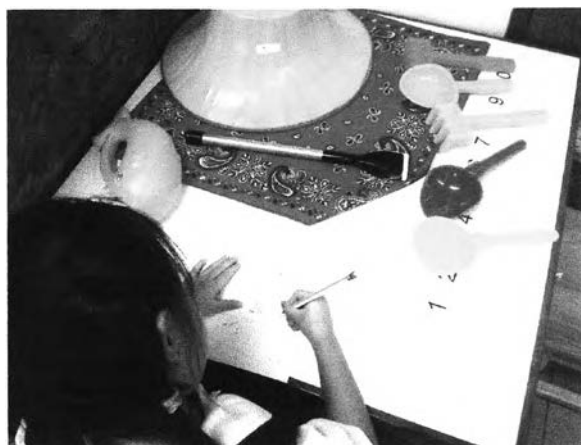
เด็กๆ หลายคนตอบ "เพราะว่าร้อน"

(ข้อมูลจากการสังเกต 24 ก.ย. 2547)

ครูนำอุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นของเล่นเด็กที่ใช้ในการขุดดิน ขุดทราย แบบต่างๆ และที่รดน้ำต้นไม้มาให้เด็กร่วมกันแสดงความคิดเห็น ถึงวิธีการใช้อุปกรณ์เหล่านั้นด้วย และถามเด็กว่า ชาวนาจะต้องใช้อุปกรณ์เหล่านี้หรือไม่ในการทำงาน และเมื่อเด็กๆ ตอบว่าใช่ ครูจึงเปิดโอกาสให้เด็กวาดภาพตามจินตนาการ ในหัวข้อ "การแต่งกายของชาวนา"

ภาพที่ 39 ครูและเด็ก ร่วมกันอภิปรายเรื่อง "งอบ"

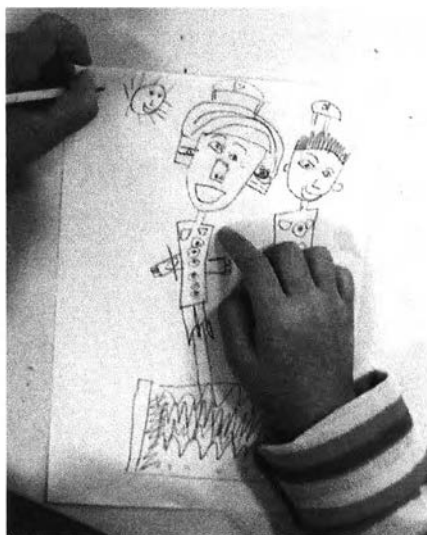
ภาพที่ 40 เด็กกำลังวาดภาพเครื่องใช้ของชาวนา

โดยใช้ดินสอ เพราะครูต้องการที่让孩子ได้แสดงรายละเอียดของสิ่งต่างๆ ตามความคิดของเด็กอย่างอิสระ และสะท้อนให้เห็นว่าครูมีการเลือกใช้สื่อ เพื่อให้เหมาะสมกับงานศิลปะประเภทต่างๆ ตามการรับรู้ของครูเกี่ยวกับอุปกรณ์ในการทำงานศิลปะว่า

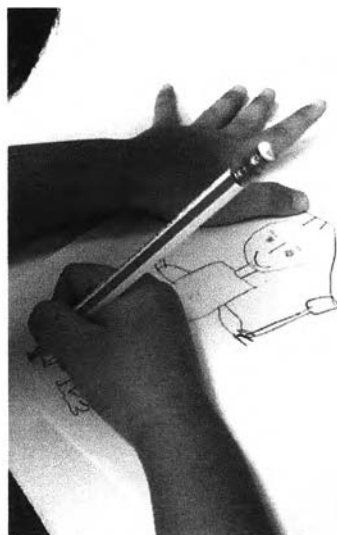
“เขาสามารถสื่อความคิดของเขาโดยการวาดรูปได้”

“วาดรูปใช้ลายเส้นดินสอ เพราะจะบอกรายละเอียดได้เยอะ”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 24 ก.ย. 2547)

ภาพที่ 41 เด็กกำลังวาดภาพเครื่องแต่งกายของชาวนา

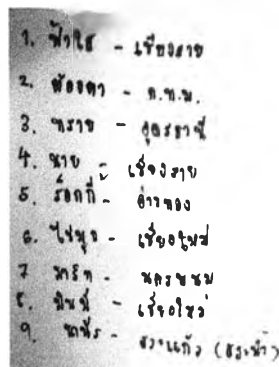
ภาพที่ 42 เด็กกำลังวาดภาพเครื่องแต่งกายของชาวนา

หลังจากที่เด็กได้รู้จักกับเครื่องแต่งกายของชาวนาแล้ว ครูได้ฝากคำถามให้เด็กๆ ก่อนกลับบ้านว่า “มีการปลูกข้าวที่จังหวัดใดบ้าง” เพื่อนำมาอภิปรายร่วมกันในวันต่อมา โดยครูได้นำแผนที่ประเทศไทยมานำเสนอให้เด็กๆ เห็นตำแหน่งของจังหวัดต่างๆ เห็นลักษณะพื้นที่ของ

ประเทศ และครูกล่าวอธิบายให้เด็กๆ ฟังถึงสัญลักษณ์ของแม่น้ำที่ใช้เส้นสีแดง แล้วก็เริ่มตั้งคำถามถามเด็กๆ ว่า "ใครรู้บ้างว่าจังหวัดไหนมีการปลูกข้าว ใครไปถามคุณพ่อคุณแม่มาแล้วบ้าง" และครูเตรียมบันทึกการตอบคำถามของเด็กๆ ตีตสัญลักษณ์ลงในแผนที่ ตรงกับชื่อจังหวัดต่างๆ ที่เด็กคาดว่าจะเป็นการทำงานที่นั่น พร้อมทั้งครูก็บันทึกรายชื่อเด็กๆ ที่ตอบ และจังหวัดที่เด็กตอบ ในกระดาษที่ครูเตรียมไว้ด้านข้างของแผนที่ด้วย

ภาพที่ 43 ครูทำสัญลักษณ์ลงในแผนที่

ภาพที่ 44 ครูบันทึกข้อมูลการตอบคำถามของเด็กๆ

การตอบคำถามของเด็ก เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการสรุปว่าความเป็นจริงแล้ว จังหวัดใดเป็นจังหวัดที่ปลูกข้าว ซึ่งสะท้อนการรับรู้ของผู้บริหาร เกี่ยวกับคำว่า "ประสบการณ์" ว่า

“มันเหมือนกับว่า พอเขาโตขึ้น ประสบการณ์ทุกอย่างจะทำให้เขาตัวเอง แต่เราไม่จำเป็นต้องไปบอกต่อนั่น”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 24 ก.ย. 2547)

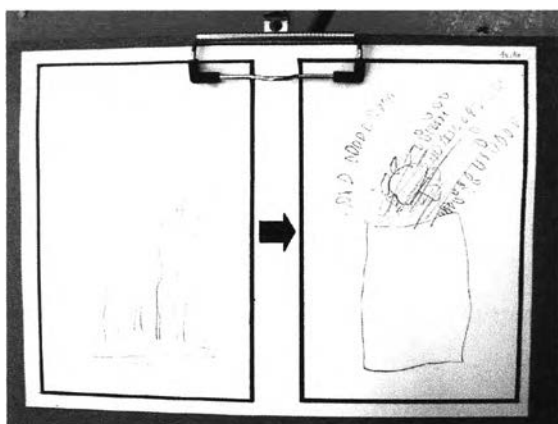
หลังจากนั้นครูเปิดโอกาสให้เด็กๆ รู้จักกับต้นข้าวมากขึ้น โดยครูนำแว่นขยายมาให้เด็กใช้ในการสังเกตต้นข้าวอย่างใกล้ชิด และวาดภาพบันทึกสิ่งที่เห็นนั้นลงในกระดาษที่ครูเตรียมไว้ให้ ซึ่งกระดาษแบ่งเป็น 2 ช่อง ช่องด้านหนึ่งให้เด็กๆ วาดภาพต้นข้าวที่ได้จากการสังเกต ส่วนอีกด้านหนึ่งให้เด็กๆ วาดภาพต้นข้าวในจินตนาการ โดยครูให้เด็กได้ใช้จินตนาการว่า ถ้าต้นข้าวโตขึ้นจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

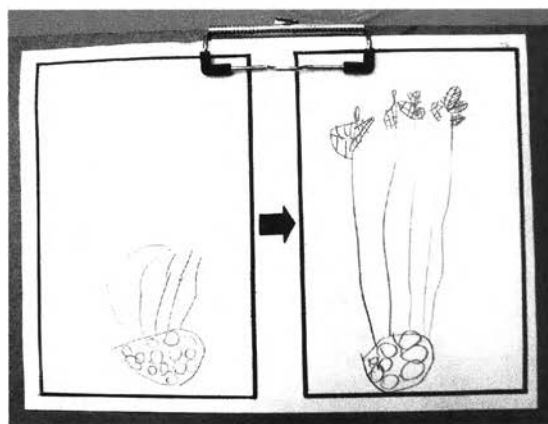
ภาพที่ 45 การใช้แว่นขยายสังเกตต้นข้าว

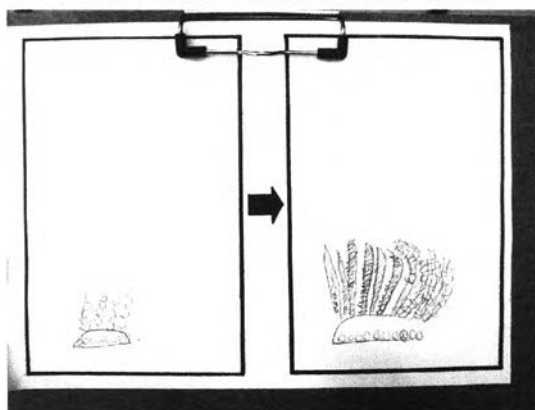
ภาพที่ 46 เด็กกำลังวาดภาพต้นข้าวจากของจริง

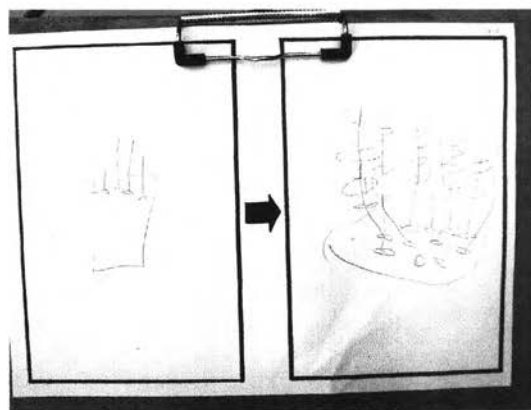
ภาพที่ 47 ผลงานการวาดภาพ "ต้นข้าว" ของเด็ก

ภาพที่ 48 ผลงานการวาดภาพ "ต้นข้าว" ของเด็ก

ภาพที่ 49 ผลงานการวาดภาพ "ต้นข้าว" ของเด็ก

ภาพที่ 50 ผลงานการวาดภาพ "ต้นข้าว" ของเด็ก

เด็กๆ ได้สังเกต และวาดภาพต้นข้าวจริงที่อยู่ตรงหน้า ซึ่งต้นข้าวที่เป็นแบบนี้ก็เป็นต้นข้าวที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมาก แต่ภาพวาดต้นข้าวของเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ส่วนภาพวาดต้นข้าวตอนโตขึ้นนั้น ครูให้เด็กได้สังเกตต้นไม้อื่นในสนามที่โตเต็มที่แล้ว เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างจินตนาการถึงต้นข้าวของแต่ละคน สะท้อนการรับรู้ของครูเกี่ยวกับผลงานศิลปะของเด็กๆ ว่า

“บางคนเขาก็มีสไตล์ เป็นของตนเอง เหมือนกับการทำงาน ศิลปะที่มีสไตล์เป็นของตนเอง เช่น บางคนก็ทำอย่างรวดเร็ว เสรีจ เร็วแล้วเขาพอใจก็ ok แต่ว่าถ้าถามแล้วเขาบอกว่าอยากเพิ่มอีก ก็ จะเหมือนกับว่าเขาสามารถปรับเปลี่ยนอะไรมุมมองไปตาม คล้ายๆ กับว่าประสบการณ์ มันสร้าง สิ่งที่เขาเรียนรู้ เขาค่อยๆ เก็บประสบการณ์ต่างๆ มา แล้วเอามาสร้างงานศิลปะสื่อให้คนอื่นรู้ว่าเขาคิด อะไร ทำอะไร”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 24 ก.ย. 2547)

ครูกล่าวว่า ผลงานศิลปะเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของเด็กๆ และสะท้อน สไตล์ หรือลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคนด้วย ซึ่งเป็นคุณค่าของผลงานศิลปะเด็กที่ครูให้ความสำคัญ

เด็กๆ เริ่มมีประเด็นคำถามใหม่เกิดขึ้นคือ “ชาวนาปลูกต้นข้าวอย่างไร” ครูและ เด็กๆ จึง ตกลงกันว่า เราจะลงมือปลูกข้าวกัน ครูพาเด็กไปที่แปลงนาจำลอง ในกิจกรรมนี้ครูผู้ช่วย ถือเป็น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เคยมีประสบการณ์ในการปลูกข้าว มาแนะนำวิธีปลูกข้าวให้เด็กๆ โดยเริ่มจากนำน้ำเข้านา นำ “ต้นกล้า” ที่เด็กๆ ช่วยกันเพาะไว้มาตัดปลาย คัดเลือกต้นกล้าที่ สมบูรณ์ และนำไปปักลงในดิน หรือที่เรียกว่า “ปักดำ”

ภาพที่ 51 เด็กกำลังนำน้ำเข้าแปลงนา

ภาพที่ 52 เด็กกำลังเตรียมต้นกล้า

ภาพที่ 53 ครูกำลังคัดเลือกต้นกล้าที่สมบูรณ์

ภาพที่ 54 เด็กกำลังนำต้นกล้าไปปักดำ

เด็กๆ ได้เรียนรู้กระบวนการปลูกข้าว และได้ยินคำศัพท์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาจากผู้เชี่ยวชาญ และเด็กๆ ได้ลงมือปลูกข้าวกันจริงๆ จนกระทั่งประมาณ 1-2 สัปดาห์ผ่านไป ครูพาเด็กๆ ไปที่แปลงนา และเกิดคำถามขึ้นว่า “ต้นข้าวสูงแค่ไหนแล้ว” และเด็กคนหนึ่งนำตนเองไปยืนข้างกับต้นข้าวและใช้มือวัดความสูงของต้นข้าวเทียบกับความสูงของตนเอง ครูจึงให้เด็กคนอื่นๆ ได้ใช้วิธีเดียวกันนี้ในการวัดความสูงของต้นข้าว และให้เด็กวาดภาพบันทึกไว้

ภาพที่ 55 วิธีวัดสวนสูงของต้นข้าว

ภาพที่ 56 เด็กบันทึกความสูงของต้นข้าวด้วยภาพ

ครูเคารพในความคิดของเด็ก และกิจกรรมเกิดขึ้นได้ด้วยความสามารถของครู ในการหยิบฉวยโอกาสที่เกิดขึ้น โดยที่ครูไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า มาเป็นประเด็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากตัวเด็กเอง ครูกล่าวถึงความสำคัญของความคิดของเด็กว่า

“คำพูดของเด็กก็สำคัญ บางอย่างเหมือนกับว่า เขาสร้าง
ความรู้ด้วยตัวเขาเอง มีคำจำกัดความในตัวของเขาเอง เขาสร้างคำ

ของเขาเองขึ้นมาบรรยายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บางทีเขาจะเปรียบเหมือนโน้มน
เหมือนนี้ อย่างนี้เป็นอิสระทางความคิดของเขา เขามีสิทธิ์ที่จะคิดว่า
อันนี้มันเหมือนอะไร แล้วแต่จินตนาการของเขาเอง”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 24 ก.ย. 2547)

คำพูดของเด็กสะท้อนสิ่งที่เด็กเรียนรู้ สะท้อนความคิดของเด็ก ครูจึงต้องเปิด
โอกาสให้ เด็กพูด เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ เพราะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการ
เรียนรู้ร่วมกันระหว่างเด็กและครู

เด็กค่อยไปสำรวจต้นข้าวอยู่เป็นประจำ และพบว่า ต้นกล้าที่ปักดำไว้นั้นเริ่มแห้ง
ตายไปเป็นจำนวนมาก ครูจึงโอกาสให้เด็กได้อภิปรายร่วมกันถึงสาเหตุว่า “ทำไมต้นข้าวถึงตาย”
เด็ก ๆ ตอบกันมาหลากหลายสาเหตุมาก คือ มีเด็ก ๆ ห้องอื่นมาวิ่งเล่นในแปลงนา รดน้ำน้อยเกินไป
หรือต้นกล้าไม่แข็งแรง ซึ่งได้ข้อสรุปว่า สาเหตุที่มาจากต้นกล้าไม่แข็งแรง น่าจะเป็นที่มาของ
สาเหตุหลักที่ทำให้ต้นกล้าตาย และจากการสังเกตร่วมกันกับครูและเด็ก พบว่าการเพาะต้นกล้า
จากเมล็ด ต้นกล้ามีความแข็งแรงมากกว่า ต้นกล้าที่นำไปปลูกในนา ดังนั้นครูและเด็กจึงนำเมล็ด
ข้าวมาปลูกในแปลงนาโดยตรง แทนการนำต้นกล้ามาปลูกเหมือนก่อน

ภาพที่ 57 เด็กกำลังเตรียมเพาะเมล็ดข้าว

ภาพที่ 58 ครูสาธิตการเพาะเมล็ดข้าว

ครูและเด็กไปที่แปลงนากันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อปลูกข้าวกันด้วยวิธีใหม่ ครูประจำชั้น
กล่าวถึง จุดเน้นของการทำโครงการว่า

“ส่วนใหญ่เน้นการคิดแก้ปัญหา แล้วก็เน้นจากการเรียนรู้จาก
ประสบการณ์ของตนเอง คือเราไม่บอกว่า อันนี้มันถูกหรือมันผิด
แต่ทำให้เขาเรียนรู้ว่า ถ้าเกิดผิดแล้วจะเกิดอะไรขึ้น แล้วบทเรียนเป็น
อย่างไร เขาจะต้องทำอย่างไรต่อไป....อะไรทำนองนี้ เพราะฉะนั้น
สมมุติถ้าเขาปลูกข้าว แล้วข้าวมันตาย มันก็ไม่ใช่ว่า Project หรือ

โครงการนี้ล้มเหลว แต่เขาได้รู้ว่า ปลุกแล้วตายเพราะอะไร เกิดอะไรขึ้น แล้วต้องทำอะไรต่อไป เขาได้มีกระบวนการคิดของเขาไปเรื่อยๆ เหมือนกับเป็นพื้นฐานของความรู้ ที่จะสามารถเรียนรู้ต่อไปได้เรื่อยๆ”
(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประจำชั้น 24 ก.ย. 2547)

การรับรู้ของครูเกี่ยวกับการทำโครงการ สะท้อนเห็นถึงพลวัตของการเรียนรู้ ที่ครูให้ความสำคัญกับคำว่า “ประสบการณ์ของตนเอง” ทั้งประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ล้วนมีคุณค่าในตัวของมันเอง และส่งผลซึ่งกันและกัน และสิ่งนี้คือสุนทรียะในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำโครงการ และเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกผ่านสื่อที่เป็นทัศนศิลป์ (visual art)

ทัศนศิลป์

“เด็กมีintuition...intuition เหมือนกับว่า เป็นความรู้สึกตรงนั้น ที่เราเห็นของซึ่งมันวางตั้งอยู่ แล้วเราก็เข้าไป อยากจะจับวางมัน ในเวลานั้นโดยที่เราไม่ได้คิด plan เอาก่อน คือมันแวบขึ้นมาในหัว แล้วก็ทำมันปั๊บ พอมันเสร็จแล้ว....มันมีสุนทรียะ มันครบสมบูรณ์ มีแบบองค์ประกอบที่ดี มันเป็นช่วงเวลานั้นจริงๆ ช่วงเวลาเดียว แล้วมันก็จะไม่มีนะ มันก็จะกลับมาอีก มันเป็นอย่างที่เป็นธรรมชาติ คือเราต้องมีความซื่อสัตย์ตรงนั้นนะ ซื่อสัตย์ในความรู้สึกตรงนั้นด้วย นั่นแหละคือจุดสำคัญของงาน Pure Art (ศิลปะบริสุทธิ์)”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูศิลปะ 24 ก.ย. 2547)

ครูมีมุมมองเกี่ยวกับเด็กว่า สามารถของเด็กในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้อย่างตรงไปตรงมา ผ่านงานศิลปะ และสิ่งนี้คือคุณค่าในผลงานศิลปะของเด็ก การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงดำเนินไปภายใต้แนวคิดดังกล่าว ซึ่งครูกล่าวว่า

“เด็กมีความกล้าที่จะเขียนหรือทำสัญลักษณ์อะไรออกมาก็ได้ ก็รู้สึกว่าการมีศิลปะมาแล้วตั้งแต่เกิด แล้วก็เลย คิดว่ามันก็เข้ากับที่เราเรียนปริญญาโทด้วย คือว่าคุณครูให้เราแสดงออกในส่วนที่เราเห็น เราคิดออกมาตรงนั้น ซึ่งเด็กก็ควรมีสื่อที่จะคิดและแสดงออกเหมือนกัน”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูศิลปะ 24 ก.ย. 2547)

การรับรู้ของครูสะท้อนให้เห็นว่า ครูเคารพในความสามารถทางศิลปะของเด็ก ซึ่ง การรับรู้ดังกล่าวนอกจากส่งผลต่อการจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนแล้ว ยังส่งผลต่อการเลือกใช้ สื่ออุปกรณ์ในการทำงานศิลปะ และการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กๆ ด้วย

การเลือกใช้อุปกรณ์ในการวาดภาพ ครูมักให้เด็กๆ ใช้ปากกาทึบ (marker) ในการวาดภาพ เนื่องจากครูมีความต้องการที่จะรับรู้ถึงความคิดแรกที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก และไม่ ต้องการให้มีการแก้ไข หรือวาดซ้ำ ครูกล่าวว่า

“เราต้องมีความซื่อสัตย์ตรงนั้นนะ ซื่อสัตย์ในความรู้สึก ตรงนั้นด้วยซึ่งเด็กเขามี เพราะฉะนั้น เขาวาดออกมาคือครั้งแรก เลย คือ มันพิเศษ คือตั้งแต่นั้นมา marker วาดเลย สั่งไป ไปนั่ง ทำ ไม่ต้องซ่อม ไม่ต้องอะไร ทั้งนั้น แล้วไม่มีทางหอกที่เขาจะ เอามาซ้ำเส้นเดิม เด็กเขาเบื่อ เขาไม่อยากจะมานั่งทำอะไรซ้ำๆ นี่ คือศิลปินนะ เพราะว่าไปเกี่ยวเนื่องกับความรู้สึกที่พูดเมื่อกี้ มันคือ แค่นั้นเท่านั้น แล้วมันไม่มีสิทธิ์ที่จะบัมขึ้นมาได้อีก มันไม่ใช่ commercial มันแค่ขึ้นเดียวในโลก”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูศิลปะ 24 ก.ย. 2547)

การที่ครูเลือกใช้อุปกรณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ครูให้ความสำคัญกับความคิด ของเด็ก และให้ความสำคัญกับกระบวนการแสดงซึ่งความคิดเหล่านั้นด้วย เช่นเดียวกันกับแนวคิด ในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กที่ครูกล่าวว่า

“คิดกิจกรรมเด็กในลักษณะงาน design ที่ไม่ลึกมาก คือแค่คิด ให้เหมือน งาน decorate อะไรทำนองนี้ คือคิดรวมๆ คิดภาพคร่าวๆ ว่ามันต้องมีอุปกรณ์อะไรบ้าง แล้วเด็กก็เอามารวมๆ กันเอง เราต้อง creative เอานั่นมาจับใส่ในอันนี้ หรือว่าถ้าจะเป็นการทำดิน หรือปั้น เราจะวางกิจกรรมอย่างไร แล้วจะต้องสอนอย่างไร เพื่อจะให้ไม่ไปก้าว ก้าวกับความคิดของเด็ก”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูศิลปะ 24 ก.ย. 2547)

จากแนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ครูให้อิสระในการทำงานศิลปะภายใต้หัวข้อที่ครูกำหนดขึ้น ครูอธิบายว่า ในการหัวข้อนั้นเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม คือ

การให้ความหมายร่วมกันในสังคม การให้คำจำกัดความของสิ่งต่างๆ หรือคุณลักษณะร่วมของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมที่ครูให้ทำนั้นมีลักษณะเป็นงานสื่อผสม คือมีการนำสื่อวัสดุ และเทคนิคต่างๆ มาผสมผสานกันในผลงานแต่ละชิ้น

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม ครูยังมีการซักถามพูดคุยกับเด็ก เกี่ยวกับเรื่องที่ครูจะให้ทำกิจกรรม เพื่อให้เด็กทบทวนประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองในหัวเรื่องนั้นๆ ตามความเป็นจริง เช่น วันหนึ่งที่ครูให้เด็กทำงานในหัวเรื่อง "คน"

หลังจากที่เด็กพร้อมแล้วครูก็เริ่มซักถามเกี่ยวกับส่วนประกอบต่างๆ บนใบหน้าของคน

- ครู: จมูกมีสองรูใช้หรือเปล่า แล้วมีอะไรอีก
- นักเรียน: ปาก
- ครู: ปากมีกี่ปาก ลองมองไปที่หน้าเพื่อนสิ มีข้างบนกับข้างล่างด้วยนะ
- นักเรียน: มีหนึ่งปาก
- ครู: แล้วก็มีอะไรอีก ถ้าไม่มีสิ่งนี้เราต้องไม่ได้ยินแน่ๆ เลย มีสองข้าง
- นักเรียน: หู

(ข้อมูลจากการสังเกต 9 ส.ค. 2547)

การใช้คำถามกระตุ้นการสังเกตของครูไปสู่เด็กสะท้อนให้เห็นว่า ครูต้องการให้เด็กๆ สังเกตความเป็นจริงในธรรมชาติรอบตัว และมุ่งให้เด็กเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ตรงมากระบวนกรสร้างงานศิลปะ ที่เป็นถ่ายถ่ายโอนข้อมูลจากสิ่งที่เห็นไปเป็นภาพ จากความคิดไปสู่ทักษะ

จังหวะและเคลื่อนไหวที่มีความหมาย

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับ "ร้อยภาษา" ที่ครูให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ภายในห้องเรียนมีเปียโน 1 หลัง และพื้นที่ว่างสำหรับทำกิจกรรม (ซึ่งเป็นห้องเดียวกับที่ใช้เรียนเทควันโด และบัลเล่ย์) ครูเริ่มต้นกิจกรรมด้วยการเล่นเปียโนเป็นทำนองเพลงเร็วบ้าง ช้าบ้างสลับกันไป และมีเสียงสำหรับการหยุด ซึ่ง

ในขณะที่ครูเล่นเปียโนเพลงเร็ว เด็กๆ ก็วิ่งเป็นวงกลม เมื่อเป็นเพลงช้า เด็กๆ เดิน และเมื่อมีสัญญาณหยุด เด็กลงนั่งที่พื้น ครูกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนว่า

“อยากให้เขาเหมือนกับมีความรู้สึกที่สนุก เหมือนกับที่เวลาที่ผู้ใหญ่ไปเรียนเต้นรำ อยากกรี๊ด บางครั้งให้กรี๊ดได้ แต่ต้องหยุดได้ แต่พอบ๊ิง (ครูกดเสียงที่ใช้เป็นสัญญาณให้เด็กหยุดจากเปียโน) เมื่อไรต้องหยุด”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูสอนกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 23 ก.ย. 2547)

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว บางครั้งครูนำเพลงที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลต่างๆ มาสอนเด็กๆ ร้อง ครูกล่าวว่า

“เราไม่ได้เน้นว่าต้องร้องเพลงได้ทุกคำพูด แต่ให้รู้ว่าเพลงนี้หมายถึงอะไรมากกว่า”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูสอนกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 23 ก.ย. 2547)

ครูให้ความสำคัญกับความหมายของเพลง ที่ไม่ใช่เฉพาะความหมายที่ได้จากเนื้อเพลง แต่ยังรวมไปถึงท่วงทำนอง หรือจังหวะที่ปรากฏอยู่ในเพลงด้วย ซึ่งเด็กอาจไม่รู้จักร่องทำนองหรือจังหวะเหล่านั้น แต่ครูเชื่อว่าเด็กสามารถเข้าใจความหมายที่ดนตรีเหล่านั้นสื่อออกมาได้ ครูกล่าวว่า

“ไม่ได้สอนดนตรี ไม่ได้สอนให้ตีเปียโน เป็นกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ แล้วบางครั้งเขาก็รู้ว่า ดีดอย่างนี้ทำอะไร แล้วบางครั้งเราดีดเพลงอินเดียนแดงเขาก็รู้ว่าเขาต้องทำเหมือนอินเดียน ถึงแม้เขาจะไม่เข้าใจจังหวะอะไรแต่เขาก็รู้”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูสอนกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 23 ก.ย. 2547)

ภาษา

ครูจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกผ่านทางภาษา โดยการจัดให้มีกิจกรรมเล่านิทาน การเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรม "Show and Tell" และกิจกรรมห้องสมุด

การเล่านิทานของครู ครูใช้การเปิดหนังสือประกอบการเล่านิทาน เพื่อให้เด็กได้เห็นภาพประกอบในหนังสือ และฟังสิ่งที่ครูอ่านเนื้อหาจากนิทานใจแต่ละหน้า เด็กได้รับรู้ถึงความหมายของภาพและตัวหนังสือที่สัมพันธ์กัน ในขณะที่เล่านั้นบางครั้งครูมีการหยุดเพื่อถามคำถามเด็กๆ เพื่อคาดการณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไป และถามถึงความรู้สึกของเด็กๆ หากเด็กเป็นตัวละครในนิทานเด็กๆ จะรู้สึกอย่างไร

Show and Tell เป็นกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้ออกมาเล่าเรื่องที่เด็กแต่ละคนสนใจให้เพื่อนๆ ฟัง โดยครูไม่กำหนดว่าคนนี้จะใครจะเป็นคนเล่า แต่หากใครต้องการจะเล่า ให้นำสิ่งของที่เด็กจะเล่านั้นมาด้วย และมาบอกครูครูจะเปิดโอกาสให้เด็กเล่าถึงสิ่งที่ตนเองเตรียมมาอย่างอิสระ ซึ่งในบางครั้งเด็กๆ อาจได้รู้จักคำศัพท์ใหม่จากเรื่องที่ออกมาเล่า เช่น วันหนึ่งมีเด็กหญิงคนหนึ่งนำต้นกล้วยไม้มาจากที่บ้าน เพื่อนจะนำมาเล่าเรื่องเกี่ยวกับต้นกล้วยไม้ต้นนั้นให้เพื่อนฟัง ซึ่งระหว่างการเล่าเรื่องของเด็ก ครูช่วยเด็กด้วยการซักถาม และเปิดโอกาสให้เด็กคนอื่น ๆ ถามเพื่อนได้ ครูชี้ไปที่รากของต้นกล้วยไม้พร้อมทั้งถามว่า "ส่วนนี้คืออะไรคะ" เด็กเจ้าของต้นกล้วยไม้ตอบว่า "รากอากาศ" หลังจากนั้นก็ได้ยินเสียงจากเด็กที่นำฟังอยู่พูดซ้ำคำว่า "รากอากาศ" อีกหลายครั้ง ครูจึงถามต่อไปว่า "เป็นรากที่แตกต่างไปจากต้นไม้อ่านๆ ไหมคะ" เด็กเจ้าของต้นกล้วยไม้พยักหน้า และหลังจากนั้นก็ได้ยินเสียงจากผู้ฟังบางคนตอบขึ้นมาว่า "ต้นไม้อื่นอีกรากอยู่ในดิน"

ภาพที่ 59 ครูและเด็กขณะทำกิจกรรม "Show and Tell"

ภาพที่ 60 ตัวอย่างสิ่งของที่เด็กนำมาทำกิจกรรม "Show and Tell"

นอกจากกิจกรรมเล่านิทานและกิจกรรม "Show and Tell" แล้ว ยังมีกิจกรรมห้องสมุด ที่แต่ละห้องได้ไปห้องสมุดสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง เพื่อให้เด็กได้เลือกดูหนังสือต่างๆ ที่เด็กสนใจได้มากขึ้นกว่าเฉพาะหนังสือที่มีในห้องเรียน

สำรวจสื่อ

กิจกรรมสำรวจสื่อเป็นกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้เด็ก ได้ฝึกฝนทักษะที่หลากหลายในการทำงานศิลปะ มีทั้งกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้ได้ทำงานอย่างอิสระในมุมต่างๆ ที่ครูจัดไว้ให้ภายในห้องเรียน และมีทั้งกิจกรรมที่ครูกำหนดขึ้นเพื่อให้เด็กๆ ได้ฝึกฝนทักษะบางอย่างโดยเฉพาะ มุมงานประดิษฐ์ มุมระบายสี และมุมปั้นดินน้ำมัน เป็นมุมที่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระ

ภาพที่ 61 มุมทำงานประดิษฐ์

ภาพที่ 62 มุมระบายสี

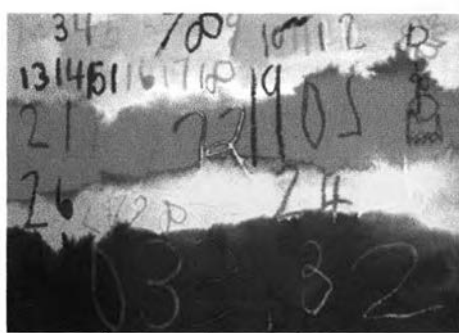

ภาพที่ 63 มุมปั้นดินน้ำมัน

กิจกรรมสำรวจสื่อที่ครูเป็นผู้กำหนดขึ้นนั้น มีวัตถุประสงค์เพิ่มพูนทักษะทางศิลปะให้กับเด็ก เนื่องจากครูเห็นว่าทักษะเหล่านี้เด็กยังไม่เคยทำมาก่อน ดังนั้นขั้นตอนต่างๆ ในการทำงาน ครูจึงเข้ามามีบทบาทเป็นผู้คอยช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกให้กับเด็กเป็นรายบุคคล เด็กจะได้ทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับภาษาคณิตศาสตร์ เช่น รอยลูกบิด นับเม็ดถั่ว ตีตกระดากสี เขียนตัวเลข ได้สร้างสรรค์ภาพจากรูปทรงเรขาคณิต

ภาพที่ 64 เด็กกำลังร้อยลูกบิดตามจำนวนนับ

ภาพที่ 65 ผลงานการเขียนตัวเลขของเด็ก

ภาพที่ 66 ผลงานการสร้างภาพจากรูปทรง เรขาคณิต

เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาไทย ลักษณะของตัวอักษรตัวต่างๆ และการเสียงของอักษรตัวต่างๆ ที่สามารถนำมาจัดเป็นกลุ่มตัวอักษรที่ออกเสียงคล้ายกันได้ การผันสีตัวอักษร จะทำให้เด็กๆ รู้จักลักษณะของตัวอักษร และยังได้ฝึกฝนทักษะการผันสี และได้ศึกษาการใช้สีเทียน

เช่นเดียวกับกับกิจกรรมมองหาตัวอักษร เด็กจะได้ฝึกทักษะการสังเกต การระบายสี และการใช้สี
 เทียน ส่วนใบงานที่ให้เด็กทำเกี่ยวกับการออกเสียงตัวออกการที่ออกเสียงใกล้เคียงกันนั้น จะมี
 ลักษณะเป็นกึ่งงานประดิษฐ์ ซึ่งนอกจากเด็กจะสามารถนำไปเล่นประกอบกับการฝึกออกเสียง
 ภาษาไทยได้แล้ว เด็กยังได้ฝึกใช้วัสดุอุปกรณ์หลากหลายชนิดในผลงานชิ้นเดียว เช่น การวาดภาพ
 ลงบนแผ่นใส การวาดภาพด้วยปากกาทันน้ำ การใช้มีชอล์ก การระบายสีน้ำ การระบายสีที่ผสม
 กาวลงบนแผ่นใส เป็นการผสมผสานเทคนิคต่างๆ ในการทำงานศิลปะ

ภาพที่ 67 เด็กกำลังฝนสีตัวอักษร

ภาพที่ 68 เด็กกำลังมองหาตัวอักษรที่ต้องการ

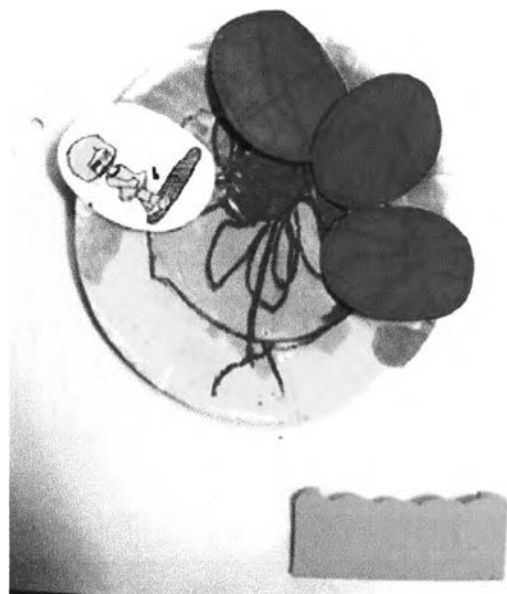
ภาพที่ 69
และที่ 70 ผลงานศิลปะตัวอักษร บ-ป

ภาพที่ 69 ผลงานศิลปะตัวอักษร บ-ป

อาทิตย์ที่ 4

๑ จานวาง ๓ เงาะ

ภาพที่ 70 ผลงานศิลปะตัวอักษร ๑-๓

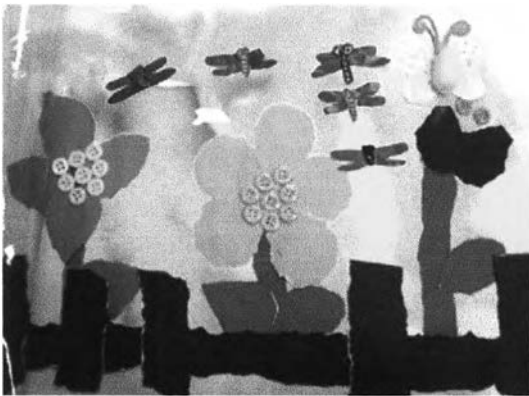
กิจกรรมคำกลอนกับภาพ เป็นกิจกรรมครูจะเป็นผู้หาบทกลอนมาอ่านให้ได้ๆ ฟัง ซึ่งบางครั้งเนื้อหาของบทกลอนก็อาจจะสอดคล้องกับเนื้อหาของการทำโครงการงาน และครูก็จะให้เด็กได้สร้างภาพตามความหมายของบทกลอนตามที่ครูกำหนดขึ้น ผลงานศิลปะจะเป็นลักษณะของการผสมผสานเทคนิคต่างๆ เช่น

เดือนเอยเดือนหงาย
ดาวกระจายแจ่มแจ้ง
สาวน้อยมาขอแป้ง
ให้ไปแต่พอกทา

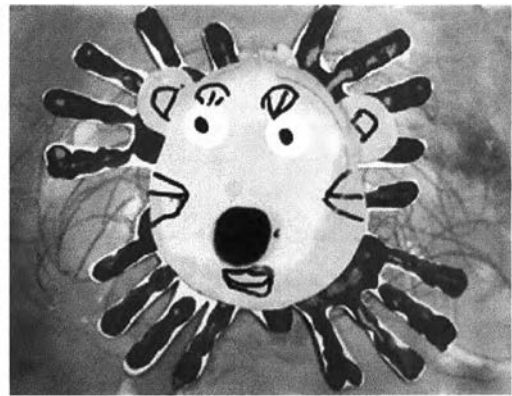

ภาพที่ 71 ผลงานภาพจากคำกลอน

การทำกิจกรรมเหล่านั้น เด็กๆ ได้ฝึกฝนทักษะต่างๆ ทางศิลปะ ซึ่งมีทั้งกิจกรรมศิลปะที่ครูกำหนดขึ้น และกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความสนใจของเด็กแต่ละคน เป็นกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้ฝึกฝนทักษะในการทำงานศิลปะ ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการผสมผสานเทคนิคลงในผลงานศิลปะแต่ละชิ้น เช่น การระบายสีน้ำกับการประดิษฐ์วัสดุต่างๆ หรือการวาดภาพและการระบายสี

ภาพที่ 72 ผลงานการประดิษฐ์วัสดุต่างๆ

ภาพที่ 73 ผลงานศิลปะจากมือ

สำรวจธรรมชาติ

กิจกรรมสำรวจธรรมชาติที่ครูจัดขึ้นนั้น มีทั้งการสำรวจธรรมชาติในบริเวณโดยรอบของโรงเรียน และกิจกรรมสำรวจธรรมชาติที่ครูเข้ามาในชั้นเรียน ทางโรงเรียนนำเสนอมาให้ อาจ

เป็นใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ มาให้เด็กแต่ละห้อง ให้เด็กเรียนรู้ของจากธรรมชาติ จากการซักถามพูดคุยกับครู และจากการสังเกตผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ สังเกตลักษณะภายนอก ชิมรส ดมกลิ่น สัมผัส และฟังสิ่งที่ครูซักถามเกี่ยวกับสีอื่น ๆ หลังจากนั้นครูเปิดโอกาสให้เด็กทำงานศิลปะเกี่ยวกับสีอื่นนั้น เช่น วาดภาพระบายสีสีอื่น หรือฉีกกระดาษสีต่างๆ มาปะติดเป็นรูปสีอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานเทคนิค

ภาพที่ 74 เด็กกำลังวาดภาพกล้วย

ภาพที่ 75 เด็กกำลังประดิษฐ์เลียนแบบ

ภาพที่ 76 ผลงานการวาดภาพใบเฟิร์น

สะตอ

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก

สุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาเรกจิโอ เอมเลีย มีเป้าหมายเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นความสนใจของเด็ก ผ่านการจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผ่านความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับเด็ก ระหว่างครูกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองกับเด็ก และความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและโรงเรียน

ศิลปะเพื่อศิลปะ

เมื่อผู้วิจัยเปิดประตูโรงเรียนเข้ามา ได้พบกับบรรยากาศที่แวดล้อมไปด้วยต้นไม้ใหญ่ๆ น้อยๆ พบอาคารที่เชื่อมต่อกันในส่วนที่เป็นบ้านกับส่วนที่เป็นตึก 3 ชั้น ทาสีชมพูอมส้ม ติดกับสีเขียวอ่อน มีสนามเด็กเล่นอยู่ทั้งสองด้านของอาคาร มีเครื่องเล่นที่มีลักษณะคล้ายศาลาไทยตั้งอยู่ มีที่วาดภาพสำหรับเด็กๆ มีสนามทราย และชิงช้า ทรายที่อยู่บริเวณที่เล่นทราย เป็นทรายละเอียดสีขาว เหมือนกับทรายที่หาดทรายตามชายทะเล พร้อมทั้งมีอุปกรณ์เล่นทรายวางอยู่ในบริเวณนั้น

ภาพที่ 77 อาคารเรียน

ภาพที่ 78 สนามเด็กเล่น

ภาพที่ 79 การจัดพื้นที่สำหรับทำงานศิลปะที่สนาม

ภาพที่ 80 เครื่องเล่นทรายที่สนามทราย

บริเวณโดยรอบของโรงเรียนมีผลงานศิลปะของเด็กติดตั้งอยู่ในจุดต่างๆ เช่น ในห้อง
 ธุรการ ตามผนังทางเดิน ในห้องน้ำ และพบว่าผลงานศิลปะบางชิ้นมีการจัดแสดงพร้อมกับ
 กระบวนการทำงานของผลงานชิ้นนั้น ของเด็กทั้งชั้นเรียน

ภาพที่ 81 การจัดวางผลงานของเด็กที่ห้องธุรการ

ภาพที่ 82 การจัดวางผลงานเด็กตามทางเดิน

ห้องเรียนที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเป็นห้องอนุบาล 2 ซึ่งอยู่ชั้นสองของอาคาร เมื่อขึ้น
 บันไดไปพบห้องเรียนอยู่ทางด้านขวามือพอดี ห้องเรียนมีหน้าต่างบานใหญ่เป็นกระจกใสอยู่หน้า
 ห้อง และบริเวณประตูทางเข้า ทำให้สามารถมองเห็นบรรยากาศภายในห้องเรียนได้อย่างชัดเจน

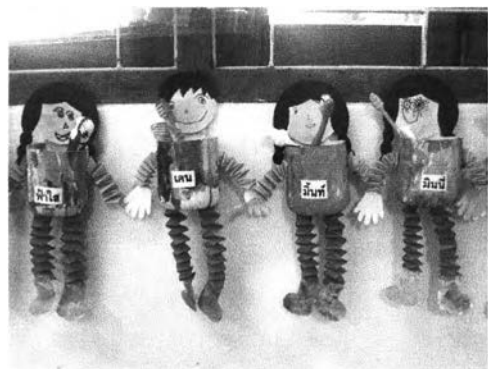
และในขณะเดียวกันในห้องเรียนสามารถมองออกมานอกห้องเรียนได้อย่างชัดเจน ภายในห้องเรียนตกแต่งไปด้วยผลงานศิลปะของเด็ก ทั้งงานวาดภาพระบายสี งานประดิษฐ์ที่ทำเป็นเครื่องแขวน บรรยากาศภายในห้องความรู้สึกละบาย ผ่อนคลาย ด้วยการจัดวางโซฟาขนาดใหญ่ในมุมอ่านหนังสือปูพรมพื้นเล็กๆ ตรงมุมของเล่น และมุมอ่านหนังสือ

ภาพที่ 83 มุมอ่านหนังสือ

ภาพที่ 84 มุมของเล่น

ภาพที่ 85 ผลงานศิลปะของเด็กทำเป็นของใช้ในห้องเรียน

ภาพที่ 86 ผลงานศิลปะของเด็กที่ตกแต่งอยู่ในห้องเรียน

ภายในห้องเรียนมีการจัดมุมต่างๆ ให้เด็กที่ทำงานศิลปะ ได้แก่ มุมปั้น มุมวาดภาพ มุมทำงานประดิษฐ์ และมุมสีน้ำ

ภาพที่ 87 มุมกระຈก

ภาพที่ 88 มุมศิลปะ

ลักษณะของอาคารเรียนและห้องเรียนมีลักษณะเปิดโล่ง ด้วยหน้าต่างบานใหญ่ ที่เป็นกระจกใสที่ติดตั้งอยู่บริเวณโดยรอบของห้อง และรั้วระเบียงโดยรอบอาคารที่เป็นลูกกรงเหล็ก รวมทั้งการทาสีภายในอาคารเป็นสีขาว และการเปิดไฟนีออนให้แสงสว่างภายในห้องเรียน ตลอดทั้งวัน

ห้องเรียนศิลปะจัดไว้อย่างสะอาดเรียบร้อย ผังห้องทาสีขาวและมีผลงานจิตรกรรมฝีมือของเด็กๆ ติดประดับอยู่ตามฝาผนัง เข้าของเครื่องใช้เก็บอยู่อย่างเป็นระเบียบ จัดแยกประเภทไว้เป็นชั้นเก็บผลงานเด็ก ที่มีผลงานเด็กจัดแบ่งไว้เป็นตั้ง ตรงกับตำแหน่งที่มีป้ายชื่อห้องติดไว้ มีชั้นเก็บวัสดุอุปกรณ์แยกประเภทของอุปกรณ์ต่างๆ

ภาพที่ 89 การจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องศิลปะ

ภาพที่ 90 ที่ตากผลงาน

ภาพที่ 91 ชั้นเก็บผลงานเด็กทุกห้อง

ภาพที่ 92 บรรยากาศภายในห้องศิลปะ

การจัดพื้นที่การใช้งานในชั้นเรียนเป็นสัดส่วนชัดเจน มีพื้นที่สำหรับเด็กๆ ในการทำกิจกรรมศิลปะ มีที่สำหรับตากผลงานที่ทำเสร็จแล้ว มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมอิสระ และมีพื้นที่สำหรับจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ครูศิลปะให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล่อมมาก ครูกล่าวว่า

*“ครูควรจะเน้นตรงนี้กับเด็ก นี่คือนี่สิ่งแวดล่อม คือนั่นมีผล
ต่อตัวเด็กด้วย และการมีวินัยในตัวเอง อย่างที่บอกว่า อิสระ*

อิสระได้แค่ไหน ที่ไปเห็น Terry Winter มารู้อีกว่า นี่สิของจริง ซึ่ง
เขาคิดว่า...ทุกอย่างที่มันเข้ามาในหัวเวลาที่เขาทำงาน นั่นละ คือ
มันออกมาในงาน ความบริสุทธิ์ของจิตใจของเขา ความซื่อสัตย์ต่อ
งานของเขา เขาไม่สามารถเปิดวิทยุระหว่างทำงานได้เลย เพราะ
ว่าเสียงเพลงในวิทยุมันจะออกมาในงานเขา เขาต้องอยู่เงียบๆ”

(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูศิลปะ 24 ก.ย. 2547)

ครูให้ความสำคัญกับการจัดสิ่งแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ และฝึกให้
เด็กเห็นความสำคัญนี้ด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังวินัยในตัวเด็ก เพราะครูเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อ
ตัวเด็ก และส่งผลต่อผลงานศิลปะของเด็ก เนื่องจากเด็กมีความซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของตนเอง
แสดงให้เห็นว่า นอกจากครูคำนึงถึงการจัดสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นความสนใจของเด็กแล้ว ครูยังให้
ความสำคัญกับการจัดสิ่งแวดล้อมที่ไม่ทำลายธรรมชาติของเด็กด้วย

การทำงานร่วมกัน

กระบวนการทำโครงการที่เกิดจากความสนใจของเด็ก เด็กมีประเด็นคำถามต่างๆ
ครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียนทั้งหมดร่วมมือการสืบเสาะค้นหาคำตอบของปัญหานั้น มีการแก้ไข
ปัญหาร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในบางครั้งผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็น
แหล่งข้อมูลให้กับเด็กๆ บรรยากาศภายในห้องเรียน ที่มักเป็นการสนทนาร่วมกันระหว่างครูกับ
เด็ก และมักพบภาพของครูในการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กในรูปแบบต่างๆ คือ การร่วมอภิปรายกันทั้ง
ชั้นเรียน อภิปรายกับเด็กเป็นกลุ่มย่อย หรือการพูดคุยซักถามกับเด็กเป็นรายบุคคล

ภาพที่ 93 การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กทั้งชั้นเรียน

ภาพที่ 94 การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก
เป็นกลุ่มย่อย

ภาพที่ 95 การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเป็น
รายบุคคล

การเก็บสะสมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็กแต่ละคน เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับเด็ก สะท้อนให้เห็นว่าครูเคารพในตัวเด็กแต่ละคน จัดแสดงผลงานเด็กทุกคน และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กแต่ละคนไปสู่ผู้ปกครอง ผ่านการประชุมครูและผู้ปกครองที่จัดขึ้นทุกภาคการศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ครูและผู้ปกครองได้รู้ถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละคน และเปิดโอกาสให้ซักถามปัญหาหรือข้อสงสัยต่างๆ ร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง สะท้อนให้เห็นจากการที่ชุมชนเข้ามาให้ความรู้กับเด็กถึงที่โรงเรียนบ้าง เช่น นำรถดับเพลิงคันขับเข้ามาในโรงเรียน เพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรง หรือในบางครั้งชุมชนอำนวยความสะดวกให้กับเด็กในการเรียนรู้นอกสถานที่ เช่น การเข้าการแสดงละครหุ่น

บทสรุป

การจัดสุนทรียศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่ประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาเรกจิโอ เอมิเลีย มีความเกี่ยวข้องข้องกับการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างมีสุนทรียะที่ประกอบไปด้วย

1. การเรียนรู้กระบวนการผ่านการทำโครงการ และเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกถึงสิ่งที่เรียนรู้ผ่านสื่อที่หลากหลาย ซึ่งคำว่า "สื่อ" ในที่นี้หมายถึง ผลงานศิลปะรูปแบบต่างๆ ที่เปรียบเสมือนร้อยภาษา ที่ใช้สื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนเองกับผู้อื่นที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก ให้ความสำคัญกับมุมมองเกี่ยวกับเด็ก ที่มองว่าเด็กปฐมวัยมีความสามารถทางศิลปะ และให้ความสำคัญกับผลงานศิลปะของเด็กว่า เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของเด็กแต่ละคน การพัฒนาทักษะทางศิลปะให้กับเด็ก จึงเป็นสิ่งที่ทางโรงเรียนให้ความสำคัญ ผ่านกระบวนการทำโครงการ กิจกรรมทางทัศนศิลป์ (visual art) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมทางภาษา กิจกรรมสำรวจสื่อ และกิจกรรมสำรวจธรรมชาติ

2. การจัดสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นความสนใจของเด็ก ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครู เด็ก และผู้ปกครอง และชุมชน ผ่านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและในห้องเรียน ให้ความสำคัญกับการนำเสนอผลงานศิลปะของเด็ก และการพัฒนาทักษะทางศิลปะของเด็ก ที่ในสนามเด็กเล่นที่แบ่งจัดพื้นที่สำหรับการระบายสี และที่สนามทรายมีเครื่องมือสำหรับเล่นเตรียมไว้ให้เด็กๆ ด้วย เช่นเดียวกันกับในชั้นเรียน ที่มีการจัดมุมศิลปะหลากหลายมุม ปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจของเด็ก และในชั้นเรียนมีสื่อการสอนประจำห้องเรียนทุกห้องคือ กระดาษบานใหญ่ ไม้ขีดไฟ และเครื่องฉายข้ามศีรษะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทักษะที่ทางโรงเรียนให้ความสำคัญ

สำคัญคือ ทักษะการสังเกตรายละเอียดของสิ่งต่างๆ อย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกับการออกแบบตกแต่งห้องเรียน ให้มีหน้าต่างบานใหญ่อยู่หน้าห้อง เด็กสามารถมองเห็นสิ่งปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกห้องเรียนได้อย่างชัดเจน

สื่อการสอนที่ครูให้ความสำคัญคือ วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่หลากหลาย และมีคุณภาพ มีความเป็นรูปธรรมสัมผัสได้ เพื่อให้เด็กๆ ได้มีประสบการณ์ที่หลากหลายจากการทดลองใช้สื่อ ซึ่งครูให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของสื่อ ที่จะต้องให้ความชัดเจนในการมองเห็น เช่น สีน้ำที่ครูให้เด็กๆ ใช้ นั้น เป็นสีผสมอาหาร เนื่องจากครูเห็นว่า สีผสมอาหารให้สีที่สดใส และเข้มข้นกว่าสีน้ำทั่วไป

ครูมีบทบาทในการจัดสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมที่ให้ได้ฝึกฝน และทดลองใช้สื่ออุปกรณ์ต่างๆ ในการทำงานศิลปะ รวมไปถึงการจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย และมีคุณภาพมาให้เด็กได้ใช้ในการทำงานศิลปะ เพื่อสร้างสถานการณ์ที่กระตุ้นความคิดของเด็ก และมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กในรูปแบบต่างๆ ทั้งในลักษณะของการร่วมอภิปรายกันทั้งชั้นเรียน อภิปรายกับเด็กเป็นกลุ่มย่อย และการพูดคุยซักถามกับเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อกระตุ้นความคิดของเด็ก และเป็นผู้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการทำงานศิลปะให้กับเด็กๆ รวมทั้งเก็บรวบรวมผลงานศิลปะของเด็ก และนำมาจัดแสดง ทั้งที่เป็นผลงานศิลปะจากกิจกรรมศิลปะ และผลงานศิลปะจากการทำโครงการต่างๆ ในชั้นเรียน ซึ่งหากเป็นผลงานศิลปะจากการทำโครงการ ครูเก็บรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอนของการทำโครงการ มานำเสนอไว้กับผลงานศิลปะของเด็กๆ ด้วย ข้อมูลที่ครูต้องเก็บรวบรวมมานั้น มีทั้งภาพถ่ายขั้นตอนต่างๆ คำพูดของเด็ก คำถามของครู และคำอธิบายเกี่ยวกับการทำโครงการนั้น